

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1011285899

Дата перевірки:
22.05.2022 19:12:57 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
22.05.2022 19:33:32 EEST

ID користувача:
100006701

Назва документа: MA_Diplomamunka_HotraJan_2022

Кількість сторінок: 73 Кількість слів: 15115 Кількість символів: 106000 Розмір файлу: 1.70 MB ID файлу: 1011174735

6.64% Схожість

Найбільша схожість: 1.75% з Інтернет-джерелом (<https://zakarpattya.net.ua/News/83692-O.-Kazymyr-ZHarkovskyi-pro...>)

6.09% Джерела з Інтернету

33

Сторінка 75

0.79% Джерела з Бібліотеки

99

Сторінка 75

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

1

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра історії та суспільних дисциплін

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота

ІСТОРІЯ СЕЛА СТОРОЖНИЦЯ В ПЕРІОД РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ

Готра Ян Іванович

Студент II-го курсу

Освітня програма: Історія та археологія

Ступінь вищої освіти: магістр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 7 /27 жовтня 2020 року

Науковий керівник:

Браун Л. Л.

доктор філософії, доцент

Завідувач кафедру історії та суспільних дисциплін:

Чотарі Ю.Ю.

Доктор філософії, доцент

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 201_

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра історії та суспільних дисциплін

Кваліфікаційна робота

ІСТОРІЯ СЕЛА СТОРОЖНИЦЯ В ПЕРІОД РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ

Ступінь вищої освіти: магістр

Виконав: **студент II-го курсу**

Готра Ян Іванович

Освітня програма історія та археологія

Науковий керівник:

Браун Л. Л.

доктор філософії, доцент

Рецензент:

Берегове
2022

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Történelem és Társadalomtudományi Tanszék

ÓRDARMA KÖZSÉG TÖRTÉNETE A SZOVJETUNIÓ IDŐSZAKÁBAN

Képzési szint: mesterképzés

Készítette: **Hotra Ján**

MA II. Évfolyamos hallgató

Képzési program: **Történelem és Társadalomtudomány**

Témavezető:

dr. Braun László PhD, docens.

Recenzens:

Зміст

Вступ.....	6
Розділ 1. Географічне положення та демографічний склад села Сторожниця	8
Розділ 2. Історія Сторожницької державної школи від заснування до відкриття середнього навчального закладу.....	10
Розділ 3. Історія створення колгоспу та особливості сільського господарства в селі.....	15
3.1.1. Дані з історії колгоспу села Сторожниця	15
3.1.2. Особливості сільського господарства в колгоспі	17
Розділ 4. Релігійне життя села	46
4.1.1. Римо-католицька церква народженню Пресвятої Діви Марії	46
4.2.2. Греко-католицька церква св. Кирила і Мефодія	49
Висновок.....	53
Використана література	57
Додатки.....	60

Tartalom

Bevezetés	6
1. Fejezet. Órdarma község földrajzi helyzete és demográfiai összetétele.....	8
2. Fejezet. Az oktatási intézmény története az állami iskola megalapításától a nyolcosztályos iskola létesítéséig.....	10
3. Fejezet. A kolhoz története és a mezőgazdaság sajátosságai a községben.....	15
3.1.1. A Joszif Sztálin Kolhoz története (Adatok a kolhoz történetéből)	15
3.1.2. A település mezőgazdaságának sajátosságai	17
4. Fejezet. A község egyházi élete	46
4.1.1. Szűz Mária Születése római-katolikus templom	46
4.1.2. Szent Cirill és Metód görögkatolikus templom.....	49
Összegzés.....	53
A felhasznált források és irodalom jegyzéke	57
Melléklet.....	60

ВСТУП

В цій дослідницькій роботі ми розглянемо історію села Сторожниця за період Радянського Союзу з 1945 року по 1991 рік.

Також ми детально розглянемо життя Сторожницької школи яка на початку була 7 річною, історію створення і функціонування колгоспу імені Йосипа Сталіна і стан релігії в селі протягом вибраного періоду на прикладах римо–католицької та греко–католицької церков.

Мета роботи: Метою даної роботи є прослідковування історії життя села Сторожниця за період Радянського союзу з 1945 року до 1991 року.

Гіпотеза роботи: Основною гіпотезою наукової роботи є розкриття особливостей історії села Сторожниця за досліджуваний період а також висвітлення подій через усні джерела.

Метод: Ця наукова робота була створена методом синтезу наукової праці і архівних матеріалів. А також на основі усних джерел.

Основним матеріалом є книга Маріана Токара «Сторожниця. Сторінки історії суспільного та духовного життя» 1999 а також матеріали з Державного архіва Закарпатської області та значно меншою мірою матеріали Закарпатської Обласної Універсальної Наукової бібліотеки ім. Ф. Потушняка міста Ужгород.

Ця наукова праця складається з чотирьох частин. Перша частина описує розташування села Сторожниця, географічне положення та етнічний склад населення.

Друга частина розповідає про життя школи в селі Сторожниця, кількість учнів та класів а також вчителів, що там викладають.

Третій розділ розповідає про колгосп імені Йосипа Сталіна, згодом імені Максима Горького, а також його розвиток протягом досліджуваного періоду та обсяги продуктів, які він вирощує починаючи від 1948 року, а також соціалістичні змагання,

в яких дане підприємство брало участь від 1956 до 1958 року маючи величезний потенціал розвитку і будучи одним із провідних підприємств регіону.

Дане підприємство займало величезну роль у житті селян тому що надавало їм робочі місця, продукти харчування, покращення сільськогосподарських вмінь та знань. Наявність такого величезного підприємства дозволяла залучати аграріїв з сусідніх країн, розширюючи таким чином співробітництво і привертаючи увагу спеціалістів до села Сторожниця. Ставлячи рекорди по вирощуванню продукції, працівники підприємства неодноразово нагороджувалися найвищими званнями, в тому числі Герой Соціалістичної Праці.

Четвертий розділ описує релігійну складову життя в селі у вкрай важкий для католицької церкви і релігії загалом період. А саме історію римо-католицької церкви народженню Пресвятої Діви Марії а також греко-католицької церкви св. Кирила і Мефодія. Також у науковій роботі буде висвітлено історію створення та функціонування хорового ансамблю греко – католицької церкви у селі Сторожниця.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють 1945–1991 роки →XX століття.

Наукова новизна магістерської роботи полягає у постановці та розробці актуальної проблеми, яка не отримала широке і обґрунтовне висвітлення в історичній науці.

Практичне значення полягає в тому, що основні положення й висновки магістерської роботи можуть бути використані для поглиблення знань з теми: «Історія села Сторожниця за період Радянського Союзу з 1945 року до 1991 року.»

РОЗДІЛ 1. Географічне положення та демографічний склад села Сторожниця

Село розташоване в Ужгородському районі Закарпатської області на річці Уж (див. Додаток 1.). Сторожниця зі сходу межує з обласним центром містом Ужгород, на півночі – з кордоном зі Словаччиною, зі сходу і південного сходу з селом Минай. Площа населеного пункту становить - 548,9 га.

Щодо природно-географічних умов, с. Сторожниця у північній та східній частинах примикає до передгір'я останніх південних відрогів Карпат, так званого Вігорлато-Гутинського вулканічного хребта, який переходить у Потиську низовину.¹

Ужгородський район в якому знаходиться Сторожниця межує з півдня і заходу з Угорщиною і Словаччиною, зі сходу і південного сходу – з Берегівським, Мукачівським та півночі – з Перечинським районами. Через район протікають три річки – Тиса, Латориця, Уж, які приймають води десятка безіменних потічків і малих річок².

Середня температура +22+26 с. Середня температура в зимовий період -2-4 с. Залежно від метеоумов село відноситься до 1- зони низького потенціалу забруднення.

Характеризується приземними інверсіями до 35%, швидкість вітру 0-1 м. за сек., рідкими туманами (менше 10%).³

Протягом другої половині ХХ століття спостерігалось стрімке зростання кількості населення в селі Сторожниця. Своєрідність цього процесу полягає в тому, що поряд із природним приростом населення його збільшення зумовлене переселенням сюди багатьох сімей з інших регіонів Закарпаття, зокрема з сіл Люта, Смерекова, Тур'я-Ремета, Тур'я-Пасіка, Черногорова, Буківцьова та інших.

За даними 1955 року тут проживало 1102 чоловік.⁴ За даними 1963 року, у Сторожниці проживало 1349 чоловік. Щодо національного складу, то найбільше у

¹ http://uzh-rda.gov.ua/sites/default/files/imce/poyasnyvalna_zapyska.pdf (01.03.2022)

² <https://uzh-rda.gov.ua/storinka/istoryko-geografichna-harakterystyka-rayonu> (01.03.2022)

³ [http://uzhrajrada.gov.ua/attachments/article/3455\(1\).pdf](http://uzhrajrada.gov.ua/attachments/article/3455(1).pdf) (01.03.2022)

селі проживає українців, яких нараховується 70% усього населення. Тут також мешкають близько 27% словаків та 3% представників інших національностей і народностей станом на кінець 90-х (росіяни, угорці, роми та ін.) .

За даними сільської ради чисельність населення села на 01.01.2019 року становила 3 550 осіб, в т.ч., дітей дошкільного віку - 217 осіб, шкільного -703.⁵

Отже, фізико – географічні і природні умови дозволяють віднести село Сторожниця до помірної кліматичної пояси з помірно теплим літом і досить холодною зимою. Що стосується демографії то стрімкий ріст населення в селі відбувався після закінчення Другої світової війни, в основному за рахунок приїжджих з сусідніх районів Закарпаття а етнічне розмаїття села Сторожниця є характерною рисою великої частини Закарпатської області, яка, як відомо, є багатонаціональним регіоном.

---

⁴ ЗОДА. Ф. - 1178 оп. 1. од. зб. 47. с. 22

⁵ http://uzh-rda.gov.ua/sites/default/files/imce/poyasnyvalna_zapyska.pdf(01.03.2022)

Розділ 2. Історія Сторожницької державної школи від заснування до відкриття середнього навчального закладу

Декретом Народної Ради Закарпатської України від 20 квітня 1945 року, сільська школа стала державною. У кінці 1940-х років у Сторожницькій школі працювали дев'ять учителів.⁶ Багато уваги приділялося гуртковій роботі.

У наступних постановах описані особливості функціонування школи за перші роки існування державної школи а також зміна кількості учнів та вчителів в початковому закладі. Також інформація щодо функціонування школи сільської молоді, в селі Сторожниця, і культурні події, в яких брали участь учні навчального закладу.

Постанова від 17 квітня 1945 адресована всім Народним Комітетам польовим, інспекторам і директорам шкіл щодо спортивної олімпіади. «Наближається велике культурне свято – Олімпіада, на якій повинні проявитися художні здібності радянського народу. Одночасно з цим посилається детальна інструкція, яку потрібно зробити предметом уважного обговорення на зборах в присутності Народного Комітету СМЗУ, а також предметом наради вчителів і трудової інтелігенції. Підготовка до виступів на Олімпіаді повинна початись негайно, і повинні бути задіяні до участі таланти всіх років.

Підписали: И.Ю.Керча власна рука уповноваженого НРЗУ по справам просвітлення а також В.В.Зозуляк с.р. завідуючий політпросвітленням⁷.

Отже, згідно даної постанови стає відомо те, що учні сторожницької школи залучалися до обласної олімпіади з художньої діяльності яка була проведена 1945 року. Це означає що роль спортивного розвитку населення і виховання молоді в любові до спорту займало важливе місце в радянській системі освіти.

Цікавою є постанова президії Окружного Народного Комітету від 16 жовтня 1945 року в якій йдеться про те що, маючи на увазі трудне матеріальне положення учительства ужгородської округи задля браку найпотрібніших харчових продуктів, та

---

⁶ Токар Маріан 1999. – с.34

⁷ ЗОДА. Ф. Р-100. оп. 1. од. зб. 17. с. 2

щоб допомогти учительству в харчуванні, на своєму засіданні дня 16 жовтня 1945 року винесла постанову, в якій:

1. Усім вчителям початкових та ІСШ, які не мали свого господарства, необхідно приділити одруженим 1 літер денно, вільним 1.2 літр денно молока.

2. Зобов'язати Сільські Народні Комітети закріпити за кожним учителем, якому положено приділити молоко, одного господаря, який би за рахунок державної поставки доставляв учителеві денно наложене молоко по урядовій ціні 4.-п. за один літер.

Зобов'язати уповноваженого по заготівлям ужгородської округи, всім таким господарям, які будуть постачати учительству молоко, зачислити їх в рахунок повинних здачі.⁸

Варта уваги також постанова Сільському Народному Комітету в Йоврі від 11 грудня 1945 року. В ній зазначено що на основі згоди Уповноваженого НРЗУ в справах освіти в Ужгороді, від початку 1945-46 учбового року в Ужгороді було відкрито неповну середню\семилітку\ з українською навчальною мовою. Цю школу обов'язково повинні були відвідувати місцеві учні 1.2.3.4.5.6.7 класів та учні 10.11.12 класів села Сторожниця та сусідніх сіл.

Згідно загальних постанов нища середня школа поділялася на дві частини в складі 1.2.3.4. класів і 10.11.12. класів. Навчання юнаків і дівчат проводилося сумісно. Семирічкою була державна загальноосвітня школа і мала на меті виховати молодь в дусі любові до Батьківщини і відданості Радянській владі. Школи організовували на більших населених пунктах, де можна було без більших труднощів вмістити школу в існуючих будовах. Укомплектування школи учителями належало до компетенції УНРЗУ в справах освіти, постачання підручників та шкільного письмового приладдя належало батькам.

Що стосувалося учнів, то до семирічки приймалися учні обох статей, відвідування школи було обов'язковим для дітей у віці 7-14 років, число учнів в кожному класі встановалось небільш 45 дітей. Фінансування семирічки здійснювалося за свій

---

⁸ ЗОДА. Ф. Р-100. оп. 1. од. зб. 16. с. 12

кошторис, який виготовлював директор школи, затверджував ОНК та шкільний інспектор. Всі річкові видатки, поточний і капітальний ремонт побудов покривала Рада Народних Комісарів.⁹

Як відомо з архівних документів 1 – 4 класів та 5-7 класів в селі Сторожниця, станом на перше січня 1947 року нараховувалось 6. А вже на перше січня 1948 року їх було 7.

Комплектів 1 – 4 класів а також 5 – 7 класів станом на початок 1947 року – 5. А вже на початок січня 1948 року їх було 7. Учнів – станом на 1 січня 1947 року нараховувалось – 139. Станом на початок наступного 1948 року – 156. Середньорічна кількість учнів дорівнювала 148.

Отже, кількість учнів до кінця 1947 року збільшилася на 17 осіб що свідчить про демографічне збільшення села Сторожниця а також більшої кількості прибутих дітей. Кількість молодшого обслуговуючого персоналу протягом даного року збільшилася на 1 людину, з 2 до 3.

У Сторожниці також існували вечірні школи сільської молоді. Школа сільської молоді — загальноосвітній навчальний заклад в СРСР, що існував з 1944 по 1958 роки, де навчали без відриву від сільськогосподарського виробництва. Учні отримували підготовку в об'ємі початкової та семирічної шкіл.

Школи сільської молоді відкривалися у великих селах, колгоспах, радгоспах та машинно-тракторних станціях. Були поширені у складі 1 - 4-х та 1 - 7-х класів. Із 1956 року почали діяти також середні школи сільської молоді у складі 5 - 10-х та 8 - 10-х класів.

Згодом, у 1958 році, їх було переназвано у вечірні (змінні) середні загальноосвітні школи.¹⁰

Станом на 1 січня 1947 року та 1 січня 1948 року – 1 вечірня школа. Кількість 1 – 4 класів а також 5 – 6 класів станом на 1 січня 1947 року - 1. Станом на 1 січня 1948 року – 2. Середньорічна кількість – 1.5.

---

⁹ Там само. с. 8

¹⁰ https://uk-ua.nina.az/Школа_сільської_молоді.html (01.03.2022)

Кількість комплектів 1-4 класів а також 5-6 класів станом на 1 січня 1947 року – 1. Станом на 1948 рік – 2. Середньорічна кількість – 1.5.

Кількість учнів станом на 1 січня 1947 року - 14. Кількість учнів станом на 1 січня 1948 року – 30. Середньорічна кількість учнів – 22.

На середину 1950-х років у школі діяло шість самодіяльних гуртків, де в цілому займалося 111 учнів. Зокрема, це гурток співу (38 чол.), мовно-літературний (12 чол.), гурток юних техніків (16 чол.), гурток юних натуралістів (20 чол.), фізкультурний (18 чол.) і драматичний гурток (16 чол.). Шкільна бібліотека нараховувала у 1948 році 620 книжок, а в 1954 році їх було вже 2 тисячі 127.¹¹

З боку радянської влади робилося все можливе, щоб шкільна робота не виходила за рамки комуністичної ідеології. Нав'язуючи інтернаціональну культуру крізь діяльність жовтеньцько-комсомольських осередків, вона нищила національні традиції українців та словаків, які проживали тут. У цю політику були втягнуті і вчителі, котрі контролювали позашкільне життя учнів та їх батьків.

Упродовж 1940 – 1950-х років навчання дітей у місцевій семирічній школі проводилося у дві зміни (до 1959 року). В першій зміні навчалися учні першого та четвертих-сьомих класів, а в другу – другий та третій класи.¹²

У 1950-ті роки в Сторожниці нараховувалося до 190 дітей шкільного віку (від 7 до 15 років). Навчалися учні у двох будівлях розміщених неподалік одна від одної. На 1955 рік на шкільному подвір'ї був обладнаний дитячий майданчик, де школярі проводили вільний від занять час. У 1958 році тут створюється майстерня по дереву та металу, а в 1960 році в двох класних приміщеннях відкривається фізико-математичний та біологічний кабінети.

На початку 1960-х років у шкільній бібліотеці нараховувалося 2 тисячі 911 книжок. Шкільного буфету при школі не було через відсутність відповідного приміщення. Лише в 1990-х роках школа розширилася і з'явилася можливість розмістити тут

---

¹¹ Токар Маріан 1999. – с.35

¹² Там само.с.90

їдальню. У перші роки радянської влади діяла і вечірня школа для селянської молоді. У трьох її класах тоді навчалося двадцять п'ять чоловік.

Педагогічний колектив протягом 1940 – 1950-х років збільшився з п'яти до тринадцяти вчителів.¹³

Отже, школа в селі Сторожниця стала державною навесні 1945 року, і з того часу активно розвивалася і розширювалась. Створювались нові кабінети під конкретні потреби освоєння учнями нових предметів, збільшувалась кількість учнів і відповідно кількість учителів, необхідних для забезпечення шкільного процесу. Учні віком від 7 до 14 років Сторожницької школи мали також відвідувати семилітню школу розташовану в місті Ужгород. З часом Сторожницька семилітня школа розвивалася, збільшувалося кількість учнів а також обслуговуючий персонал у школі. Піклувалася радянська влада і про вчителів, які окрім заробітної плати отримували щоденно молока, одружені вчителі отримували по 1 літру а не одружені 1.2 літра. Також в селі розвивалися школи сільської молоді, які зазвичай працювали при колгоспах чи тракторних станціях. Як відомо саме колгосп, і досить потужний працював на той час в селі, на основі даного підприємства і базувалася школа сільської молоді.

---

¹³ Токар Маріан. 1999. – с.37

Розділ 3. Історія створення колгоспу та особливості сільського господарства в селі

3.1.1. Дані з історії колгоспу села Сторожниця

Основним заняттям місцевих селян було сільськогосподарське виробництво. Жителі села завжди вважалися неперевершеними садівниками і городниками, а також успішно займалися торгівлею та іншими промислами. Колективне сільськогосподарське підприємство ім. Горького було засноване 1948 році, що розташовувалося на цих землях (див. Додаток 2.), було багатогалузевим господарством, яке в 1998 році відсвяткувало 50-річчя свого існування.

Господарство спеціалізувалося на виробництві молока, зерна, овочів і фруктів. Ще у лютому 1945 року в селі створили земельну комісію, яка займалася розподілом поміщицьких угідь. А 28 лютого 1948 року була заснована ініціативна група з організації колективного господарства. До її складу ввійшло дванадцять місцевих жителів. Саме діяльність цієї групи привела до створення у червні того ж року колгоспу, який спочатку отримав ім'я Йосипа Сталіна.¹⁴

Спочатку колгосп станом на початок червня 1948 року мав 15 га землі і 40 га поблизу у своєму користуванні.¹⁵

Створення колективного господарства відбувалося в основному примусовими методами. Селян змушували записуватися до колгоспу, а вся приватна власність (земля, худоба, транспорт) автоматично переходили у колективну. Так проводили радянський варіант колективізації і ні про яку компенсацію колишнім власникам земельних наділів не було й мови.

У перші роки своєї діяльності колгосп мав у користуванні лише 250 гектарів земельних угідь, а вже на початку 1950-х років їх кількість становила 1008 гектарів. Через деякий час підприємство було «підсилено» вантажними автомобілями та іншою

---

¹⁴ Токар 1999. – с.39

¹⁵ ЗОДА. Ф. Р-1178 оп. 1. од. зб. 9. с. 21

технікою. Незабаром воно стало передовим в Ужгородському районі і неодноразово нагороджувалося обласними та всесоюзними відзнаками.¹⁶

Протягом перших тридцяти п'яти років діяльності колгоспу 63 передовики колективу нагороджувалися державними орденами та медалями. Серед них А.Ф.Зизич, П.П.Огразанський, І.С.Кукуч (1951 – 1961 рр.), М.Ф.Слов'ян та багато інших. Варто згадати й керівників КСП ім. Горького, які у важкі часи та роки його розквіту очолювали це багатогалузеве господарство. Насамперед це Іван Кукуч, Павло Тупиця, Павло Огразанський, Андрій Зизич, Борис Бойко, Михайло Лендел, Іван Баранчик, Григорій Коган.

У 1966 році у селі Сторожниця за ініціативи колгоспу будується будинок культури, що знаходить на вулиці Шевченка 8. У 1970-х – 80-х роках клуб щонеділі перетворювався на кінотеатр.¹⁷

Щодо кількості земельних угідь у 1969 році, то вона збільшилася до 2600 гектарів, у тому числі — 158 гектарів садів. А у 1982 році загальна кількість таких сільськогосподарських угідь становила вже 4004 гектари. У свою чергу розширилася територія, що відводилася під сади – 322 гектари.

З 1980 року Іван Баранчик працював заступником голови колгоспу. А вже через 2 роки після здобуття Україною незалежності став головою підприємства.¹⁸

Отже, історія колгоспу Йосипа Сталіна почалась у середині 1948 року. З часом збільшувались і землі, що належали підприємству і кількість робітників а також обсяги вирощуваної продукції. За весь час свого існування колгосп займав ключове місце в житті селян забезпечуючи їх роботою і продуктами харчування.

---

¹⁶ Токар 1999. – с.41

¹⁷ Історія міст і сіл УРСР. 26 том. Закарпатська область. Київ-1969. с. 613

¹⁸ Там само.с.45

3.1.2. Особливості сільського господарства в селі

У колгоспі ім. Сталіна визначали виробничі плани починаючи від 1945 року і до початку 90-х. А також плани сіву, види продукції, що вирощувалась протягом даного періоду. Ці дані дозволяють ближче ознайомитися з сільським господарством села і зрозуміти причину того, чому ця галузь займала важливу роль у житті населення протягом досліджуваного періоду.

Постанова, яка адресована Всім Сільським Народним Комітетам на місцях від 7 липня 1945 року, а саме від Округового Народного Комітету в Ужгороді, відділом землеробства. Цей план стосувався засадки зерна для ярового посіву, приготовленого на 1946 рік в такому розмірі:

Потрібно було посадити ярної пшениці: 20 ц., ярового ячменя: 15 ц., овесу: 90 ц., проса: 0.45 ц., могоара: 0.10 ц., люцерни 0.05 ц., конюшини: 0.30 ц., картоплі: 750 ц.

Також від цього органу вимагалось довести план засипки: насіння ярових культур до селянських господарств та забезпечити засипку насіння не пізніше 15 грудня 1945 року. Підписано дану постанову було: І. Левкулич власною рукою завідувачем відділу землеробства СНК (Совета Народных Комиссаров).¹⁹

Сільські народні комітети були органами територіального суспільного самоврядування. Вони діяли в межах сільських населених пунктів (зазвичай дрібні, середні села мали свої сільські ради народних депутатів, великі села мали сільські ради народних депутатів та сільські виконавчі комітети), відповідали вуличним комітетам у містах (великі вулиці ділилися на квартали, що мали квартальні).

Обиралися на загальних зборах мешканців села або зборах представників жителів села, абсолютною більшістю присутніх голосів терміном на два з половиною роки.

Кількість членів сільських комітетів визначалися загальними зборами, але їх не могло бути менше п'яти, голови, заступника голови та секретаря (обиралися членами комітету).²⁰

---

¹⁹ ЗОДА. Ф. Р-100. оп. 1. од. зб. 7. с. 36

²⁰ <http://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data02/tex12512.htm> (10.05.2022)

Сільські комітети керувалися у своїй діяльності рішеннями загальних зборів мешканців села (а також рішеннями вищих рад народних депутатів та виконавчих комітетів), були їм підзвітні (а також були підзвітні вищій раді народних депутатів та виконавчому комітету), вони могли бути повністю або частково цими зборами переобрані .

Наступна постанова містила план осіннього сіву на 1945-1946 рік та агротехнічні заходи, затверджені Президією Округового Народного Комітету. Цей план протягом 8 днів потрібно було довести до кожного окремого господарства та забезпечити його виконання.

Згідно цієї постанови голова Сільського Народного Комітату зобов'язувався, щоб в селі Сторожниця, було посіяно озим. культур: всього: 148 га., в тому числі пшениці: 96 га., жита: 50 га., ячменю: 2 га.

Потрібно посівного матеріалу: 296 га., пшениці: 192 цит. з розрахунку 2 цит. на 1 гектар посіву, жита: 100 цит. з розрахунку 2 цит. на 1 гектар посіву, ячменю: 4 цит. з розрахунку 2 цит. на 1 гектар посіву.

Під посів озимих культур треба було внести місцевих добрив: хлівний гній: цит. з розрахунку по 1.5. цент. пшениці на 1 га посіву.

Посівний матеріал необхідно було прочистити, просортизувати та протруїти. Сільському наркомітату потрібно було забезпечити всю посівну площу, посівним матеріалом для чого необхідно прискорити обмолот озимих культур та довести їх до посівних кондицій.

Підписали дану постанову: Ф.Сас в.р. секретар онк. І.Т. Гуренко в.р. зав. відд. Земл. онк. а також М.Ю.Туцканюк в.р. голова онк.

В цій постанові йде мова про озимі культури. Озимі культури сіють зазвичай восени, до настання зими вони проростають, а навесні продовжують свій життєвий цикл і дозрівають раніше, ніж ярі - однорічні культури, що висіваються навесні.²¹

---

²¹ ЗОДА. Ф. Р-100. оп. 1. од. зб. 7. с. 35

Озимі сорти, як правило, дають більш високий урожай (за рахунок використання вологи в ґрунті ранньою весною), але їх можна вирощувати тільки в районах з високим сніговим покривом та м'якими зимами. До таких районів відноситься і село Сторожниця.

Постанова Сільському Народному Комітетові від 6 грудня 1945 року. В ній Округовий Народний Комітет в Ужгороді, а саме відділ землеробства приказує сторожницькому народному комітеті перевести план саженин для весняної розсадки у селі. План треба було перевести тим господарям, які займалися вирощуванням овочів у такій кількості: капуста пізна: 400 шт. 8 цент., буряк столовий: 1500. 3 цент., морква столова 1300 штук. 150. цент., петрушка кор. 800 штук. 4 цент., цибуля 6000 штук. 120 цент.

По переведенню цього плану необхідно було повідомити Округовий Народний Комітет в Ужгороді, відділ землеробства до 18 грудня 1945 року.²²

Підписав дану постанову: І. Гуренко власна рука заступника голови Округового Народного Комітету.

Наступна постанова від 8 грудня 1945 року. В ній було зазначено те, що селу Сторожниця було надіслано план посіву овочевих насінникових культур на 1946 р, який сільський наркомітет повинен перевести господарям що займаються овочевим вирощуванням: насінням таких культур: капуста пізня: 0.02 га, буряк столовий 0.08. га, морква: 0.04 га, петрушка: 0.03 га, цибуля: 0.04 га. Разом: 0.20 га.

Також це стосувалося інших видів культур, а саме: капуста середня літня: 0.04 га, капуста пізня: 0.12 га, буряк столовий: 0.32 га, морква: 0.12 га, селера: 0.02 га, петрушка: 0.04 га, цибуля: 0.08 га, редька зимна: 0.01 га. Разом: 0.75 га.

А також ряд наступних культур: перець солодкий: 0.16 га, помідор: 0.06 га, огірки: 0.20 га, кріп: 0.02 га, щавель: шпинат: 0.02 га. Разом: 0.46 га

Термін переведення вищенаведеного плану був до 25 грудня. Переслати його необхідно було Округовому Народному Комітету відділу землеробства в Ужгороді. Підписано: І. Левкулич власна рука ведучого земельним відділом.²³

---

²² ЗОДА. Ф. Р-100. оп. 1. од. зб. 7. с. 35

Отже, у вказаних постановах, адресованих сільським народним комітетам на місцях, містяться плани сіву сільськогосподарських культур і різноманітних овочів і їх обєми. Дані плани втілювалися в життя працівниками колгоспу ім. Йосипа Сталіна.

1945 рік став роком, коли жителям села Сторожниця, було необхідно вживати заходи для попередження поширення хвороб великої рогатої худоби та птиць.

Постанова була адресована всім Сільським Народним Комітетам і Комісарям від 27 червня 1945 року. В ній давалося до відома М. Н. К., що на основі рішення Президії Округового Народного Комітету в Ужгороді і за згодою уповноваженого НРЗУ в справах землеробства за числом 81685-45- у 2 през. Ветлікарь Августин Іванович Сокол був назначений округовим Ветлікарем: звіролікарем: при Округовому Народному Комітеті в Ужгороді.

Визивалися П. Н. К. та кожний громадянин округи, щоби припад накажливой хвороби, або нагле згинуття домашньої тварини наслідком накажливой хвороби негайно голосили найкоротшою дорогою Округовому Народному Комітетові. У сьакім припаді округовий ветлікар урядово виїде на місце, щоби провести скриття задля постановлення точного діагнозу, та щоб провести в дійсність міри – дезинфекцію, задля припинення розширення накажливой хвороби. Занедбаня заголошення буде штрафуватися. На приватне лікування ветлікарь прийде лише в тій припаді якщо приїдуть сперед нього з повозкою.

На koniecь дається до відома, що у ветлікаря буде на складі скіпльонкі на превентивне скіплення рогатої худоби проти сибірської язви, антраксу, приблизно на 2500 штук, проти шумящого карбунклю, шелесниці, приблизно на 200 шт. на превентивне скіплення свинь проти рожі свиней, червінка приблизно на 250 штук та інші інєкції.²⁴

Взглядом на те, що скіпльонки подорожали 20 разів тому муситья ними шпорувати. Громадне превентивне скіплення проведеться лишень усильно заморених селах, та

---

²³ Там само. с. 37

²⁴ ЗОДА. Ф. Р-100. оп. 1. од. зб. 8. с. 2

лишень у випаді заслання Окружному Народному Комітетові точного списання на скіплення зобовязаних тварин.

Ціна скіплення рогатої худоби приблизно 115 пенге а свині по курсови приблизно 30 пенге.²⁵

Підписано дану постанову: А.І. Сокол власна рука ветлікарь Окружного Народного Комітету М. Туцканюк власна рука голови Окружного Народного Комітету.

Ця постанова показує те, що до щеплення тварин в селі підходили системно і масово, а ті господарі, що не повідомляли про уражених тварин – штрафувалися. Не дивно, що така увага приділялася тваринам в селі, адже корова – це годувальниця домогосподарства, вона давала молоко, з якого можна було робити сир, масло або здавати його в колгосп. Окружний Народний комітет вимагав списки тварин, що піддавались щепленню а ветеринар проводив щеплення в селі, а на приватне лікування йшов тоді, коли клієнт йому забезпечував віз або повозку.

В СРСР робота ветеринарного лікаря регламентувалася законами, ключовий з яких Ветеринарний статут. Це урядовий акт, що визначав завдання радянських ветеринарних установ, основи організації ветеринарних заходів, а також обов'язки голів колгоспів, директорів радгоспів, ветеринарних лікарів, фельдшерів, ін. посадових осіб і громадян по запобіганню захворюванням худоби, птиці і охороні населення від хвороб, загальних для тварин і людей. Статут передбачав заходи охорони території СРСР від замету заразливих хвороб тварин з-за кордону. Перший акт був введений в дію 1 грудня 1923, і був обов'язковим для всіх міністерств, відомств, колгоспів, радгоспів і ін. господарств і підприємств. Контроль за його виконанням покладалася на органи і посадових осіб державної ветеринарії.²⁶

Наступна постанова від 23 липня 1945 року. В ній визивалися всі комітети та всі кооперативи, також приватні власники повинні були негайно здали всі залізні бочки та відправили їх до Ужгороду до Окружної Кооперативної Спілки для перебрання керасину та бензину для молочення. На людей, які відмовлялися здавати бочки,

---

²⁵ Там само. с. 2

²⁶ <http://vseslova.com.ua> (08.05.2022)

накладалися штрафи а бочки вилучали. Бочки відправлялись до Ужгороду не пізніше як 25 липня 1945 року.

Народні Комітети повинні були зробити перепис тих господарів, які будуть потребувати на осінь на посів пшеницю та жито. У списку належало увести скільки задумає на осінь засіяти землі в катар. у грах. Списки належило їм предложити до 10 серпня 1945 року.

Врожай овочів показувався за даний рік добрим, Окружний Народний Комітет повинен був провести наложну пропаганду, щоб населення чим більше сушило сливок та яблук, як також щоб варили леквар, бо буде найбільший збут. Одним з ключових категорій вирощуваної продукції в селі були саме фрукти. Сприятливі погодні умови, якісні добрива та саджанці дерев, а також кропітка робота колгоспників забезпечували підприємству величезні обсяги фруктів а також продукції, яка вироблялася з них, окрім джему це були і вина на основі яблучного соку і власне самі соки, обробка цієї величезної кількості фруктів здійснювалась силами підприємств, які знаходились за межами села Сторожниця.

Також відомо про кампанію квашення огірків. Кожне село повинно було заквасити відповідну кількість бочок огірків. Цією справою мали зайнятися Окружний Народний Комітет та Кооперативи. Кооперативи мали закупити огірки від населення в заміну на нафту, за 1 кілограм огірків давалося 1 літру нафти. Заквашення проводилося сіллю. Солі на цю ціль кооперативи одержали. Нафти давалося тільки за огірки. Народні Комітети повинні були повідомити відповідних осіб, які б були заділені при молоченні зерна коло машин, котрі б відповідали за працю та контроль при молоченні. На це місто мали бути взяті в першу чергу учителі або студенти. Оголошення треба було подати до 20 липня.²⁷

Підписали: Ф. Сас. власна рука секретаря Окружного Народного Комітету М. Туцканюк власна рука голови Совета народных комиссаров.

Наступна постанова також стосувалася хвороби домашніх тварин і методів її подолання. В ній йдеться про те, що на території села Сторожниця дня 25 липня 1945

---

²⁷ ЗОДА. Ф. Р-100. оп. 1. од. зб. 15. с. 6

року була урядово постановлена пошесна хвороба паристокіпитних домашніх тварин «ящур» слинівка і хворота. Задля припинення та ліквідації цієї хвороби приказувалось дати до відома всім громадянам села:

1. На паристокіпитні домашні тварини: рогата худоба, вівці, кози, свині села налажувався карантин.
2. Заражені двори треба було означити тривалим надписом «ящур» заразлива хвороба паристокіпитних.
3. При входах доріг село треба було вивісити тривалу таблицю з надписом: «ящур» село для паристокіпитних заперте.
4. З території села було заборонено виводити, або з чужих сіл через заражене село переводити паристокіпитні тварини.
5. Хворих тварин заборонялось виганятись на спільні пасла з нехворими.
6. Паристокіпитних наповати або вимивати їм ноги у ріці та з спільної студні було заборонено. Земробську або лісово – транспортну роботу з рогатою худобою на території села можна було проводити.
7. Паристокіпитних продати до другого села без дозволу Окружного Народного Комітету заборонялося.
8. Сіно, соломі та інші корми переводити кінною повозкою через заражене село можна було але повозка остановитися в селі не сміла.
9. Молочні продукти: молоко, сметана, масло, сир і т.д: тільки в перепароному або пастеризованому виді можна було з села вивезти.
10. Молоко від хворої худоби тільки по перепаренню можна було споживати. Від корови хворої на цицьки, або молоко, котре при паренню створюється можна було в перепаренім виді покормити свиням, курям або псам.²⁸

---

²⁸ Там само. с. 7

11. Гній від хворої худоби треба було наложувати окремо та по кінченню хвороти цей гній треба було присипати землею.

12. Хворих тварин треба було стримувати дома, писки вимивати ліками ізлишно, з перед хвору корову мали поставити відро з поцтованою водою щоб хвора тварина по своїй потребі могла писки замочувати, рани на ногах мажи ратицями треба було утримувати в сухім: присипувати порошком з угля змішаним з галуном, або замастити дерев'яним дьогтьом.

13. Тяжко хворі куси можна було дорізувати. Голову та ратиці по перегляді мяса треба було спалити або глибоко закопати. Масло якщо не є змінене можна було споживати, або з дозволенням ветеринарного лікаря з села дозволялось вивезти.

14. Кожу дорізаної худоби необхідно було продезинфікувати 1, 2 % - нім розчином синього каменя можна впрацювати в шкіру. Дезинфекція проводилася під контролем Сільського Народного Комітету, про що він давав письмненне потвердження.

15. По переболінню тварин цілого села, та по кладнім миненню двох тижнів-часу наблюдання, все село одноразово під контролю всіх членів Сільського Народного Комітету проводило дезінфекцію після приложеного поступу. По точно проведеній дезінфекції Сільського Народного Комітету мало жадати приходу округового ветлікара, щоб село з під карантини дав звільнити.²⁹

Підписав постанову: Туцканюк власна рука голова Окружного Народного Комітету.

Ящур - гостра, висококонтагіозна хвороба тварин, що відносяться до ряду парнокопитих підряду жуйних, а також сімейства свиней та виду *Camelus bactrianus* із сімейства верблюдових.³⁰

У постанові містяться рекомендації власникам великої рогатої худоби у селі Сторожниця щодо боротьби і протидії хворобі «ящур» від якої страждали худоба протягом 1945 року. Акцентувалась увага в рекомендаціях на догляд за твариною, дезінфекції, термічної оброки молочної продукції перед споживанням а також карантину для тварин після їх виздоровлення .

²⁹ ЗОДА. Ф. Р-100. оп. 1. од. зб. 8. с. 3

³⁰ <https://dpssc.gov.ua/bezpechnist-kharchovykh-produktiv-ta-veterynariia/aktualna-informatsiia/368.html> (18.04.2022)

Але це не єдина хвороба, яку зазнало село цього року. На основі постанови НРЗ у відділ землеробства за числом 8295145 Округовий Народний Комітет в Ужгороді видав всім селам приказ «боротьби проти чуми птиць».

Подекотрі села не виповнили приказ, навіть не подали голошення що місяця 5.15, та 35 дня о здоровельнім ставі домашніх птиць.

На основі вищенаведеної постанови та приказу №612 Рада Народних Комісарів УСРР з дня 8 вересня 1945 року було знову приказано:

1. В заражених дворах під вашим дозором треба було провести очистку та дезинфекцію сильним горячим лугом з попілью в курниках.

2. Необхідно було заперити торгівлю, заготовку, ввоз та вивоз птиці: кур, індійок, цесарок: в цілому окрузі.

3. В заражених селах домашні птиці удержувалися з закритих поміщеннях: курниках.³¹

4. Необхідно було закріпити одного або більше лиць: господарів, скотоводів, сільських, котрі кожного місяця 4.12 та 24 дня обслідували всі двори села: міста та зробили опис заражених дворів та з цими сусідних дворів за проведення убоїв птиць в цих дворах та за проведення дезинфекцій як і ліквідацію чуми птиць в селі: місті: був відповідальний в місті з головою та секретарем пункта.

Кожного місяця 5-го, 15 – го, та 25 – го подавалась письмова відомість після приказу № 5772-45 зробленого на основі опису.

Округовий лікар повинен був щомісяця контролювати села за проведенням цього приказу.

Голови та секретарі сіл, міста, з котрих не прибувала докладна відомість о стані птиць в вашому селі, був переданий прокуратурі та перед Народний Суд.³²

---

³¹ ЗОДА. Ф. Р-100. оп. 1. од. зб. 8. с. 20

³² Там само. с. 21

Підписали: Ф. Сас. власна рука. секретаря Округного Народного Комітету А.Сокол. власна рука. и. Вет. лікар Округного Народного Комітету а також М.Ю.Туцканюк. власна рука голови Округного Народного Комітету.

Отже, крім хвороби під назвою «ящур», від якого страждала велика рогата худоба, село Сторожниця постраждало від чуми птиць. У даному документі можна побачити які заходи вживалися для боротьби та профілактики з даною недугою, які речовини застосовували для цього. Цей документ зайвий раз показує те, наскільки важливими було тваринництво для села і яку велику роль займали тварини у годуванні жителів села, у добробуті кожного жителя. Логічно стверджувати те, що така відданість сільському господарству з боку жителів села, бажання займатися цією справою і розвиватись, та розвивати навички протягом десятиліть і є причиною такого розквіту сільського господарства в селі і створення відповідного підприємства. Варто не забувати і про сприятливі ґрунти і клімат у селі та й в регіоні загалом.

Наступна постанова від 20 січня 1946 року яка приказує всім сільським народним комітетам і комісарям ужгородського округу подати для завчасного забезпечення населення ярним посівом точний список потрібної кількості насіння команиці, люцерни, мугара, кормової свікли, конопель, фасолі, кукурудзи та інших.

Список мав бути точний, щоби кожний із нуждаючихся селян був забезпечений насінням і щоб вся площа була засіяна.³³

Підписали дану постанову М. Туцканюк власна рука секретаря Округного Народного Комітету а також П. Довганич власна рука голови Округного Народного Комітету.

Отже, згідно даного документа населення села Сторожниця, як і інших сіл ужгородського округу, забезпечувалося посівними матеріалами, необхідні для вирощування сільськогосподарської продукції.

В ході роботи з архівними документами було виявлено ряд протоколів засідань Сторожницької ради, що дають унікальну інформацію про особливості і стан матеріально-технічної бази сільського господарства в колгоспі за досліджуваний період.

---

³³ ЗОДА. Ф. Р-100. оп. 1. од. зб. 7. с. 3

Згідно протоколів засідання сільської Сторожницької ради відомо, що за 1947 рік планувалося зібрати з 1 га жита – 17 ц. ярої пшениці – 11 ц. ячменю – 14 ц. овса – 13 ц. картоплі – 220 ц. табаку – 10 ц. кукурудзи – 24 ц. кормовий буряк – 350 ц. соняшника – 15 ц.³⁴

Дана інформація містилася у листі, який депутати Сторожницької сільської ради відправили особисто Йосипу Сталіну, ці високі показники по вирощуванню продуктів харчування, за словами самих депутатів, допомогли побороти наслідки Другої світової війни (див. Додаток 3).

Згідно протоколу номер 1 засідання сесії Сторожницької сільської Ради від 20 січня 1951 року було відремонтовано: борон 81 шт. повозки 49 шт. сіялки 17 шт. Також станом на початок 1951 року в колгоспі було 59 голів коней і 32 голів волів. Кормами усі були забезпечені на весняний період.³⁵

Згідно протоколу номер 4 від 6 червня 1951 року на час весняного посіву вдалося посадити: 384 га кукурудзи, 180 га картоплі, 72 га овса, 16 га соняшника, 10 га табаку, ярої пшениці 30 га, ячменю 25 га.

На огордній бригаді (так називалася частина колгоспних земель, відведена під вирощування овочів) 25 га буряк кормовий, 10 га люцерни.³⁶

У протоколі номер 3 від 30 травня 1955 року розповідалося про хід весняного сіву, не дивлячись на кліматичні умови цього року, на час весняного сіву було посіяно кукурудзи 120 га, картоплі 82 га, овочевих культур 32 га, кормового буряка 15 га.³⁷ Отже, проблема кліматичних змін, яка зараз надзвичайно актуальна, не є новим явищем і працівники колгоспу мали здійснювати різні заходи аби пристосуватися під зміни клімату.

У 1956 році колгосп ім. Сталіна зібрав з кожного гектара по 17.32 цент. озимої пшениці, жита по 20.5 цент. з 1 га, ярої пшениці по 17.03 цент. з 1 га. Також за даний рік збільшилося виробництво продуктів тваринництва, колгосп в цьому році на 100 га земельних угіль одержав 313 цинт. молока, або на кожну корову по 2461 літер

³⁴ ЗОДА. Ф. Р-1178. оп. 1. од. зб. 4. с. 5

³⁵ ЗОДА. Ф. Р-1178. оп. 1. од. зб. 24. с. 1

³⁶ Там само. с. 6.

³⁷ ЗОДА. Ф. Р-1178. оп. 1. од. зб. 43. с. 4

молока. М'яса на 100 га земельних угідь по 45.6 цент. в тому числі свинини 29.5 цент. Кращою дояркою колгоспу за даний рік була Слов'ян М.С. яка надоїла по 2.700 літ. від кожної скіпленої корови.

Відомо також що за даний рік спостерігалася негативна динаміка силосування. При плані 12 000 тон було закладено лиш 8400 тон.

Підвищення продуктивності тваринництва за даний рік призвело до збільшення валового збору, що було позитивним для добробуту населеного пункту і його жителів.³⁸

Також у цьому році проводилося соціалістичне змагання між Сторожницькою сільською радою і Тарнівською сільською радою.

Сторожницька Сільська Рада депутатів трудящих включаючись в соціалістичне змагання з Тарнівською сільською радою за одержання високих урожаїв сільськогосподарських культур і підвищення продуктивності тваринництва та покращення матеріального і культурного добробуту громадян села, брала на себе слідуючі соціалістичні зобов'язання:

По сільському господарству і заготівлях сільськогосподарських продуктів.

1. Закінчити посів озимих культур до 5 жовтня 1956 року, провівши його на високому агротехнічному рівні.
2. Розпочати уборку картоплі з 1 вересня 1956 року з тим, щоб своєчасно збільшити площу для озимих посівів.
3. Посадити ягідник на площі 2 га.
4. Надоїти на кожну фуражну корову по 4000 літрів молока.
5. Відкормити 250 свиней.

---

³⁸ ЗОДА. Ф. Р-1178. оп. 1. од. зб. 49. с. 17

6. Одержати 400 центнерів молока, мяса 80 центнерів на 100 с\ г угідь, в т.ч. свинини 40 цнт. на кожні 100 га.
7. Одержати дохід від тваринництва 255 тисяч крб.
8. Заготовити силосу по 10 тон. на кожну фуражну корову.
9. Домогтися, щоб всі працездатні колгоспники виробили мінімум трудоднів.
10. Одержати в колгоспі грошових доходів на 600 тисяч крб.
11. По індивідуальному сектору закінчити здачу мяса, вовни, молока і яєць до 1 жовтня 1956 року.
12. Організувати агрозоотехнічний гурток і розпочати навчання з 1 листопада 1956 року.³⁹

За дорученням сесії підписали: Голова сільради – Головка. Заступник голови с\ ради – Бейреш. Секретар с\ради – Кирлик. Члени виконкому: Кукуч, Субота.

Наступна інформація стосується об'ємів вирощування продукції, яку оголошували депутати Тарнівської сільради в рамках соціалістичного змагання.

Соціалістичні змагання сільської ради с. Тарнівці на 1956 рік.

Сільрада села Тарнівці включилася в соціалістичне змагання з сільрадою с. Сторожниця, та бере на себе досягти слідує зобов'язання:

По сільському господарству і заготівлях сільськогосподарських продуктів

Пшениці по 23 ц/га на площі 280 га., кукурудзи по 55 ц/га на площі 233 га., зернових в середньому 35 ц/га на площі 688 га., картоплі по 150 ц/га на площі 100 га., кормової свекли по 400 ц/га на площі 16 га., овочів в середньому 250 ц/га на площі 40 га., тютюну 22 ц/га на площі 17 га.

По тваринництві

---

³⁹ ЗОДА. Ф. Р-1178. оп. 1. од. зб. 55. с. 1

Надоїти 3000 л. молока на фуражну корову. Відгодувати 400 голів свиней. Одержати 360 цит.молока та 60 цнт.свинини на 100 га.⁴⁰

Механізувати всі трудомікі праці на фермах ВРХ. Одержати прибуток від тваринництва 150 тис. крб.⁴¹

Колгосп, що знаходився на території села Тарнівці носив назву «Іскра».

По виконанню бюджету і мобілізації коштів

Виконати прибуткові та видаткову частину бюджету сільради в сумі 108.700 крб. Строго додержувати фінансової дисципліни в фінансуванні установ.

Порівнюючи плани по кількості виготовлення продукції даних підприємств, можна побачити те, що колгосп в селі Сторожниця має більше потужностей і можливостей у порівнянні з колгоспом в селі Тарнівці. Колгосп в селі Сторожниця бере зобов'язання на 400 центнерів молока, тоді як його конкурент – 360 центнерів. На кожен фуражну корову підприємство ім. Йосипа Сталіна планувало надоїти 4000 літрів молока, тоді як його конкурент лише 3000 літрів. Дохід від тваринництва 255 тисяч карбованців проти 150 тисяч карбованців, величезна різниця понад 100 тисяч карбованців на користь колгоспу в селі Сторожниця. Також варто зазначити що колгосп в селі Тарнівці зобов'язувався вигодувати 400 голів свиней проти 250 в Сторожницькому колгоспі. Також колгосп в Сторожниці організовував агротехнічний гурток для розширення сільськогосподарських знань працівників підприємства.

Відомо що наступний 1957 рік став роком іншого соціалістичного змагання між Сторожницькою і Дубровською сільською радою.

Сторожницька сільська рада брала на себе наступні соціалістичні зобов'язання:

По сільському господарству і заготівлях сільськогосподарських продуктів.

1. Оз. пшениця по 18 цит. на площі 200 га., оз. жито 18 цит. на площі 63 га., кукурудза 45 цит. на площі 125 га., зернові в сер. 26.5 на площі 397 га., картоплі 140

---

⁴⁰ ЗОДА. Ф. Р-1178. оп. 1. од. зб. 55. с. 3

⁴¹ Там само. с. 4

цит. на площі 80 га., кормовий буряк 400 цит. на площі 15 га., овочі в серед. 180 цит. на 30 га., тютюн 15 цит. на 20 га.⁴²

Закінчити посів озимих культур до 5 жовтня 1957 року, провівши його на високому агротехнічному рівні. Розпочати уборку картоплі з вересня 1957 року з тим, щоб своєчасно звільнити площу для озимих посівів.

Надоїти на кожну фуражну корову по 2800 літрів молока. Відкормити 250 свиней. Одержати 400 цент. молока. М'яса 80 цент. на 100 га. в тому числі свинини 40 цент. на кожний 100 га.

Одержати доход від тваринництва 890 тисяч кр. Заготовити силусу по 10 тон на кожну фуражну корову. Домогтися щоб всі працездатні колгоспники виробили мінімум трудоднів.

Одержати в колгоспі грошових доходів 200 тисяч крб.

По індивідуальному сектору закінчити здачу мяса, молока, вовни до жовтня 1957 року. Організувати агрозоотехнічний гурток і розпочати навчання з листопаду 1957 року.

За дорученням сесії підписали: Голова сільради: Головка, Зам. Сільради: Бейреш, Секретар сільради: Товт, Члени виконкому: Кукуч, Субота.

Акт від 1958 року січня місяця 21 дня каже, що комісією в складі голови Сторожницької сільської Ради депутатів трудящих тов. Головка, депутатів сільської ради т.т. Дехтяр, Субота цього числа проведено перевірку з виконання соціалістичного зобов'язання в Дубрівській сільській раді з якою змагається Сторожницька сільська Рада.⁴³

Перевіркою було встановлено:

1. Приміщення сільської Ради знаходиться в задовільному стані, відремонтовано, тепле.

---

⁴² ЗОДА. Ф. 1178. оп. 1. од. зб. 62. с.1

⁴³ Там само. с. 2

2. Робота сільської ради в основному виконана згідно прийнятих планів.

3. Сесій сільської Ради проведено сім, засідань виконкомів сільської Ради – На сесіях сільської Ради розглядалися такі питання:

1. Про хід с\г робіт в колгоспі «30 річчя Радянської армії».
2. Про хід осінньої сівби в колгоспі «30 річчя Радянської армії».
3. Про готовність культосвітніх установ до святкування 40 річчя «Великого Жовтня».
4. Про роботу виконкому сільської Ради.
5. Затвердження плану на 1958 рік.

На засіданнях виконкомів розглядалися такі питання:

1. Про готовність школи до нового навчального року.
2. Про хід молотьби в колгоспі «30 річчя Радянської армії» і т.д.

Засідання виконкомів проводилось не регулярно. До місяця червня не проводились тому що не було секретаря сільської Ради.⁴⁴

Постанови а також рішення партії і уряду і рішення сільської Ради доводились до відома громадян.

Постійні комісії в першій половині року працювали слабо, але в другій половині року працюють згідно складених ними планів.

На сесіях сільської Ради головами постійних комісій зроблено три співдоповіді. На сесіях сільської Ради звітувались всі три голови постійних комісій.

Сільська Рада заслуховувала на сесіях та на засіданнях виконкомів про роботу установ які знаходяться на території сільської Ради. Діловодства сільської Ради знаходиться в основному в порядку.

---

⁴⁴ Там само. с.2

Як прибуткова частина сільського бюджету так і розхідна були виконані добре. При плані 108 100 крб. прихідна частина виконана на 122 332 крб., а розхідна при плані 115 300 крб.- на 119 224 крб. Збір с\г надолу виконаний в місяці листопаді повністю. Тоді ж був закінчений збір страхових платежів і держ. поставок с\г продуктів.

По розвитку сільського господарства і заготівель сільськогосподарських продуктів.

По зобов'язанню соціалістичного змагання потрібно було заготовити силосу 11000 тон. виконано – 1200 тон.

Сіна – при плані 4982 виконано на 2149 ц.

Одержати врожай з одного га:

Озима пшениця при плані 12 ц. виконано на 13,3 ц.

Озиме жито при плані 12 ц. виконано на 11 ц.

Кукурудзи зобов'язали 24 ц. виконано на 28,6 ц.

Вівса зобов'язали 9 ц. виконано на 19 ц.⁴⁵

Картоплі зобов'язали на 90 ц. виконано на 94.5 ц.

Соняшник зобов'язали на 10 ц. виконано на 14 ц.

Табак зобов'язали на 12, 2 ц. виконано на 19 ц.

Посадка винограда зобов'язали на 10 га виконано на 21 га.

Посадити саду зобов'язали на 6 га виконано на 6 га.

По тваринництву:

Всього ВРХ зобов'язання – 266 гол. виконано на 279 гол.

---

⁴⁵ ЗОДА. Ф. 1178. оп. 1. од. зб. 62. с.3

В.т.ч. корів зобов'язання – 110 гол. виконано на 104 гол.

Надоїти на одну фур. корову зобов'язання - 1800 літ. виконано на 1985 літ.

Всього свиней зобов'язання – 220 гол. виконано на 280 гол.

На 100 га угідь зобов'язання 180 ц. виконано на 189,3 ц.

М'яса на 100 га угідь зобов'язання 33 ц. виконано на 29,5 гол.

В т.ч. свинини зобов'язання 18 ц. виконано на 25,7 ц.⁴⁶

Одержати поросят на 1 свиноматку зобов'язання 16 гол. виконано на 17 гол.

Отже, як відомо з архівних документів у 1957 році також проводилося соціалістичне змагання між Сторожницькою сільською радою і Дубровською сільською радою. У порівнянні з минулом роком колгосп в селі Сторожниця дещо зменшив плани заготівлі продукції. Це стосується в першу чергу молока, адже якщо минулого року його планували надоїти 4000 літрів, то 1957 року лише 2800 літрів. Кількість вирощених свиней не змінилася за рік і складала 250 голів. Дохід від тваринництва збільшився кардинально, якщо 1956 року його планували отримати 250 тисяч, то наступного року вона зросла до величезної цифри у 890 тисяч карбованців. З даних архівних матеріалів можна зробити логічний висновок про те, що підприємство вирішило зробити ставку на вирощуванні великої рогатої худоби а також свиней. М'ясна продукція, вирощена на даному підприємстві надходила на обробку в готову продукцію на різноманітні м'ясні підприємства в місті Ужгород. Це свідчить про величезні об'єми вирощування великої рогатої худоби а також наявність величезної кількості пасовищ та кормів а також техніки, необхідної для обслуговування потреб тваринництва.⁴⁷

Соціалістичне змагання було однією з найважливіших складових частин соціалістичного способу життя – допомагало виявляти й приводити в дію резерви виробництва, підвищувати ефективність і якість роботи, було дійовим засобом

---

⁴⁶ Там само. с. 3

⁴⁷ Гайданка Олена Юріївна, 1957 рік

залучення трудящих до управління виробництвом, виховання комуністичного ставлення до праці.⁴⁸

Також з архівних документів відомо що у 1958 році знову проводилося соціалістичне змагання Сторожницької сільської ради депутатів трудящих з Тарнівською сільською радою депутатів трудящих (див. Додаток 4.).

Сторожницька сільська Рада брала на себе слідуючі соціалістичні зобов'язання:

По сільському господарству і заготівлях сільськогосподарських продуктів.

Рослинництво:

Всього зернових та зернобоб. 28 ц. В тому числі оз.пшениці 23 ц., оз. жита 23 ц., вівса 18 ц., кукурудзи 45 ц., тютюну 15 ц., соняшника 18 ц., овочів 160 ц., корнеплодів 400 ц., сіна багаторічних трав 50 ц., заготовити силосу 1 ф.корову 4 т.

Тваринництво:

Виробити мяса 850 ц., надоїти молока на 1 фуражну корову 3000 л., настригти шерсти на 1 вівцю 3.5 кг., на одну курку – несущку 115 яєць, на 100 га с – угідь довести мясо 100 ц., молоко – 410 ц., вовни – 160 кг., телят на 100 корів 100 гол., ягнят на 100 – вівцем. 110 гол., поросят на 1 свиномат. 20 гол.

1. Закінчити посів озимих культур до 5 жовтня 1958 року, провівши його на високому агротехнічному рівні.

2. Розпочати уборку картоплі з 1 вересня 1958 року з тим, щоб своєчасно звільнити площу для озимих посівів.

3. Одержати доход від тваринництва 890 тисяч. крб.

4. Одержати в колгоспи грошових доходів 2 млн. крб.

5. Домогтися, щоб всі працездатні колгоспники виробили мінімум трудоднів.⁴⁹

⁴⁸<https://krai.lib.kherson.ua/f6.htm> (01.03.2022)

⁴⁹ ЗОДА. Ф. 1187. оп. 1. од. зб. 69. с.2

6. По індивідуальному секторі закінчити закупку мяса, молока, яєць до кінця жовтня 1958 року.

1956 року колгосп ім. Йосипа Сталіна планував надоїти 4000 літрів молока на одну фуражну корову, 1957 року лише 2800 літрів, а станом на 1958 рік - 3000 літрів молока. Тобто відбулось зменшення кількості надоїв а потім невелике збільшення на 200 літрів. Якщо порівнювати з показниками колгоспу в Дубрівській сільській раді, то кількість надоєного молока на 1 фуражну корову за 1958 рік складає 1985 літрів при плані 1800 літрів. Кількість вирощених свиней у Дубрівському колгоспі 280 голів, при плані у 220 голів, а що стосується колгоспу в селі Сторожниця, то кількість вирощених свиней не змінилася за 2 роки і склала 250 голів.

Якщо розглядати рослинництво, то у порівнянні з 1957 роком, у 1958 році колгосп ім. Йосипа Сталіна ставив такі завдання: озимої пшениці по 18 центнерів у 1957 році, а в наступному вже 23 центнера, жита 18 центнерів, а в наступному році вже 23 центнера, кукурудзи однакову кількість – по 45 центнерів за 1957 і 58 роки відповідно. Це саме стосується тютюну, якого виростили за 2 роки в однаковій кількості - 15 центнерів. Що стосується овочів, то тут за 1957 рік колгосп зобов'язався заготовити 180 центнерів, а наступного року вже менше – 160.

Акт від 18 липня 1958 року, каже що комісією в складі голови Сторожницької сільської Ради депутатів трудящих тов. Головка Миколай С. Товт Стефан В. і депутат тов. Себута Миколай Ф. цього дня було проведено перевірку виконання соціалістичного зобов'язання за перше півріччя Тарнівської сільської Ради з якою змагається Сторожницька сільська Рада:

Перевіркою встановлено:

1. Закупка молока, мяса, і яєць проведена добре, при річному плані молока 11400 виконано 20495, м'яса план 63 центр. виконано 45 цент. яйця 16 000 виконано 17897 т.
2. Колгосп ім.Горького плани закупок молока, м'яса, яєць і вовни за перше півріччя перевиконав.⁵⁰

---

⁵⁰ ЗОДА. Ф. 1187. оп. 1. од. зб. 69. с.5

Акт від 18 липня 1958 року каже, що комісія в складі голови Тарнівської сільської Ради депутатів трудящих тов. Явор і секретар сільської Ради Грегуш провели перевірку виконання півгодинного соціалістичного зобов'язання в Сторожницькій сільській Раді і перевіркою установлено:

1. Закупка молока, м'яса і яєць була проведена добре, при річному плані молока 9500 літрів виконано 14 000 літрів, м'яса план 68 центр. виконано 85 %. яйця 13 400 штук виконано повністю.

2. Колхоз ім.Сталіна плани закупок молока, м'яса, яєць і вовни за перше півріччя перевиконав.⁵¹

Акт від 23 грудня 1958 року каже скільки було взято зобов'язань по вирощуванню сільськогосподарської продукції колгоспом в селі Тарнівці з 1 га і скільки було виконано. А саме:

Озимої пшениці було зобов'язання 20 ц. виконано 17.3., озиме жито зобов'язання 20 ц. виконано 18.5, озимий ячмінь виконано на 21 ц., кукурудза зобов'язання 40 ц. виконано 50.4, вівса зобов'язання 15 ц. виконано 15 ц., картоплі зобов'язання 120 ц. виконано 127.5 ц., зернобобових зобов'язання 15 ц. необмол., тютюну зобов'язання 15 ц. необмол., соняшник зобов'язання 18 ц. виконано 26 ц., кормовий буряк зобов'язання 350 ц. виконано 356 ц., овочеві зобов'язання 150 ц. виконано 183 ц., тютюн зобов'язання 16 ц. виконано 19 ц., виноград зобов'язання 70 ц. виконано 120 ц., посадити сад зобов'язання 30 га виконано 30 га.⁵²

Тваринництво:

1.Всього великої рогатої худоби план 340 голів, було виконано на 350 голів, в тім числі корів 170, виконано на 180 голів. Всього свиней 890 голів. Всього овець план 500 виконано 560. Надоїти на 1 фуражну корову 2800 кг.молока, всього надосно 2598 кг. на 100 га угідь молока план 400 ц. виконано 324.3 ц., м'яса на 100 га угідь 100 ц. виконано 85 ц. в тому числі свинини план 60 ц. виконано 57 ц., настригти вовни на

---

⁵¹ Там само. с. 6

⁵² Там само. с. 8

вівцю 4 кг. виконано 4 кг., одержати телят на 100 корів 95 виконано 90., ягнят на 100 вівцемат. виконано 135., поросят на 1 свиноматку 20 голів виконано 20.⁵³

Акт від 23 грудня 1958 року вказує скільки було зобов'язано виростити сільськогосподарської продукції колгоспом ім. Сталіна в селі Сторожниця з 1 га і скільки було виконано.

1.Всього зернових та зернобобових зобов'язання 28 цт. виконано 22., в тому числі озимої пшениці зобов'язання 23 ц. виконано 17.30., озимого жита зобов'язання 23 ц. виконано 17., вівса зобов'язання 18 виконано 14., кукурудзи зобов'язання 45 виконано 42., тютюну зобов'язання 15 виконано 15., соняшника зобов'язання 18 виконано 14., овочів зобов'язання 160 виконано 93., корнеплодів зобов'язання 400 виконано 410., сіна і багаторічних трав 50 виконано 41.

Тваринництво:

1.Виробити м'яса 850 цт. виконано 516., в тому числі свинини 208 виконано., надоїти молока на 1 фуражну корову 3000 літ. виконано 2618., настригти шерсті на 1 вівцю 3.5 кг. виконано 3.5 кг., на одну курку – несучку 115 яєць виконано 110., на 100 га с-утідь довести м'яса 100 цт. виконано 60 – 90., молоко зобов'язання 410 цт. виконано 355- 410., вовни зобов'язання 160 виконано 124 – 5\10.⁵⁴, телят на 100 корів 100 голів виконано 88., ягнят на 100 вівцематок 110 гол. виконано 78., поросят на 1 свиноматку 20 гол. виконано 16.⁵⁵

Отже, з роками кількість вирощеної продукції під час соціалістичних змагань в колгоспі ім. Йосипа Сталіна збільшувалась, якщо брати кількість на прикладі овочів, а поголів'я свиней залишалось стабільним, це 250 голів. Кількість надоєного молока на 1 корову зменшувалось з 1956 до 1957 року а потім трохи збільшилось. Цікавим спостереженням є дані про приріст очікуваного прибутку від тваринництва, у 1956 році планували отримати 250 тисяч, а наступного року уже 890 тисяч карбованців.

Інформація з протоколів засідань депутатів Сторожницької сільської Ради дозволяє детальніше зрозуміти плани закупки молочної продукції а також дізнатися про хід

⁵³ ЗОДА. Ф. 1187. оп. 1. од. зб. 69. с. 9

⁵⁴ ЗОДА. Ф. 1187. оп. 1. од. зб. 69. с.11

⁵⁵ Там само. с.12

підготовки до збирання різноманітних культур на підприємстві і про кліматичні особливості, в яких вирощувалася дана продукція.

Відомо що на сесії Сторожницької сільської Ради від 16 квітня 1958 року обговорювався план по закупці молока. План по закупці молока становив 16 800 літрів. Виходячи з плану було розбито на село й припало кожному селянину, який має продати корову державі 100 літрів молока. Даний продукт по державним цінам продавали місту.⁵⁶

Також на сесії від 2 червня того ж року депутати обговорювали хід підготовки колгоспу ім. Сталіна до збирання колоскових культур.

В своїй доповіді товарищ Кукуч І.Ст. каже: «прополка кукурудзи ще не повністю закінчена, тому що всела затянулась, кукурудза погано посходила, а основна причина, що колгоспники були заняті збиранням іншої культури, а також те, що на днях повністю закінчують прополку кукурудзи, є такі площі що уже кукурудза прополена другий раз. Другий раз уже прополено 50 га. Кукурудза показується дуже хороша. Відносно картоплі. Картопля прополена: підгорнута вся, за винятком 4 га в садівній бригаді, причина та що збирали клубнику і трохи відстали з прополкою.

Соняшник зійшов дуже погано, 3 га довелося зовсім переорати, а на остальных 12 га зараз показується не поганий. 13 га кормового буряка уже первий раз пропололи, приступили до другої прополки.

Кукурудза на зерно підживлена повністю, підживлено 40 га залишилось підживити 15 га. Табака було посаджено 30 га, табак хороший. Перша прополка закінчена повністю, приступили до другої.⁵⁷

Відносно збирання озимих. В нас є 6 жаток – самоскидок з них відремонтовано 4 інші дві в найближчий час будуть відремонтовані. 3 кіньми а 3 тракторами.

Всього трудоспособних – 360 чоловік. З другої бригади 90 чоловік включені в уборку, з першої включено 50% людей, з третьої тоже 50%. Якщо буде потреба в людях буде включено дорожну, строїтельну бригаду 70 чол. на скирдування. Якщо ми

---

⁵⁶ ЗОДА. Ф. 1178. оп. 1. од. зб. 63. с.5

⁵⁷ Там само. с.7

людей зуміємо усіх організувати на уборку і розставимо їх правильно, то за 10-12 днів ми повністю справимось з уборкою, а убирати в нас 267 га.

Для скиртування буде закріплено 2 машини і 2 трактори з причепами і 24 підвози. Підвози будуть зніматися з усіх бригад потрохи. Це дасть змогу скиртувати 3-4 скирти сразу, але необхідно залучити до цієї роботи усіх чоловіків без винятку. Якщо вдасться це зробити, то за 14 днів буде заскирдовано все.

Також є 2 молотярки. Однією ми будемо молотити електрикою, друга трактором. Молотярки відремонтовані. Молотьбу закінчимо за 30-35 днів.⁵⁸

Отже, такі протоколи засідань є надзвичайно цінним свідчення життя підприємства, об'ємів вирощування продукції та техніки, якою володів колгосп і перевіркою якого займався депутат Кукуч І. Ст.

1958 рік в селі Сторожниця відзначився поганою погодою що вплинуло на врожайність в колгоспі. В цілому було зібрано по 17 центнерів озимих пшениці і жита з 1 га, кукурудзи по 42 центнерів, картоплі 136 центнерів з гектару. За 10 місяців 1958 року одержано 326 ц. молока або по 2400 кг на кожну корову і 55 ц. м'яса на 100 га угідь, в тому числі свинин по 32 ц. Річний план по продажу державі м'яса, молока і яєць був виконаний повністю.⁵⁹

Депутат Кукуч І.С. зазначає що в порівнянні з 1957 роком колгосп тепер зібрав менше зернових, а це тому, що вони не вміють боротися із кліматичними змінами».⁶⁰

Вартою уваги є 6 сесія Сторожницької сільської Ради, яка постановила вважати найголовнішим господарсько-політичним завданням сільської Ради на правління колгоспу- підвищення врожайності всіх сільськогосподарських культур та продуктивності тваринництва, виконання зобов'язань по продажі державі продуктів, подальше зміцнення економічної бази колгоспу і на цій основі збільшення грошової і натуральної оплати колгоспникам та піднесення добробуту громадян.⁶¹

---

⁵⁸ Там само. с.8

⁵⁹ ЗОДА. Ф. 1178. оп. 1. од. зб. 64. с.13

⁶⁰ Там само. с.14

⁶¹ Там само. с.15

Згідно протоколу засідання виконавчого комітету сільської Ради депутатів під номером 17 головою колгоспу станом на 1958 рік був Кукуча І.Ст. а агрономом колгоспу був Біровчак. Відомо також що бригадиром тракторної бригади був Дудка М.О а бригадиром рільничої бригади – Габор.⁶²

Згідно архівних документів відомо про краших доярок за 1959 рік в колективному господарстві імені Сталіна це – Серенчко М. та Горняк А. які зобов'язались надоїти по 3200 л. молока а надоїли по 3889 л. молока. Також відомо про заробітну плату колгоспників за 1959 рік. Колгоспники одержували за даний рік на один трудовень в середньому по 16 крб, плюс премія.⁶³ Центральний вхід на підприємство і сьогодні виглядає так само як в радянський період (див. Додаток 5.).

Що стосувалося плану про продаж молока та закупку яєць державі: яєчний план виконаний повністю а молочний 2 т. літрів за 1959 рік.⁶⁴

Заступником голови колгоспу у 1980 році був Баранчик Іван Іванович (див. Додаток б).

Народився він 01.02.1951 (с.Чорноголова, Великоберезнянський р-н, Закарпатської обл.); українець.; одружений; має сина.

Освіта: Уманський сільськогосподарський інститут (1978-83), вчений агроном; кандидатська дисертація "Управління споживчим попитом населення України".⁶⁵

1970-71 - майстер консервного цеху, Володимирецький крохмало-патоковий комбінат Рівненська область, на той час йому було лише 20 років.

1971-74 – головний інженер., Клеванський харчокомбінат Рівненська область де у його розпорядженні управління 400 працівниками.

З 1974 - начальник плодоконсервного цеху у колгоспі імені Горького в селі Сторожниця, де була понад сотня підлеглих працівників.⁶⁶ Коли Іван Баранчик прийняв завод – реалізації продукції було на суму 500 тисяч карбованців, а коли у

⁶² ЗОДА. Ф. 1178. оп. 1. од. зб. 64. с.21

⁶³ ЗОДА. Ф. 1178. оп. 1. од. зб. 70. с.15

⁶⁴ Там само. с.17

⁶⁵ <http://dovidka.com.ua/user/?code=52922>(18.05.2022)

⁶⁶ Човарга Юрій Юрійович, 1929 р.

1980 році здавав, то ця цифра сягнула 3 мільйона 700 тисяч. Через шість років Іван Баранчик стає заступником голови колгоспу і секретарем парткому колгоспу (їх парторганізація була найбільшою в цілій області серед сільських осередків: 187 членів). Також Іван Баранчик є кандидатом економічних наук, навчався в Київському славістичному університеті на факультеті міжнародні відносин. 1990 року, коли були демократичні вибори: у суперниках у Івана Баранчика був: другий секретар обкому, перший секретар райкому та два керівники парткомів великих підприємств. У 1991 році був обраний делегатом 28 з'їзду КПРС який був останнім в історії радянської держави.⁶⁷

У 1977 році Михайло Андрійович Лендел став першим заступником голови колгоспу в селі Сторожниця і був ним до 1983 року. Народився він 22 жовтня 1942 року у селянській родині в Ракошині, що на Мукачівщині. Після закінчення школи навчався на ветеринарному відділенні Мукачівського сільгосптехнікуму, а також на агрономічному факультеті Львівського сільгосп інституту стаціонарно. Після 4 курсу перевівся на заочну форму навчання і здобув фах агронома-економіста. Ще будучи студентом-заочником, став першим секретарем Ужгородського райкому комсомолу і на цій посаді працював п'ять з половиною років до обрання головою правління колгоспу «Прогрес», що у Великих і Малих Геївцях, який вивів на передові позиції.

Загалом більше 15 років він присвятив аграрному виробництву Ужгородщини, де після великогеївського «Прогресу» був директором у науково-дослідному радгоспі «Борець» (с. Ратівці), був головою колгоспу імені Горького (с. Сторожниця) й працював першим заступником голови Ужгородського районного агропромислового об'єднання. Паралельно з виробничою діяльністю досліджував і узагальнював проблеми сільського господарства й у 1981 році захистив кандидатську дисертацію на тему: «Рентабельність виробництва яловичини і шляхи її підвищення (на прикладі колгоспів Закарпатської області)». Захист проходив в Українському науково-дослідному інституті економіки і організації сільського господарства.⁶⁸

Крім того, з 1983 року почав викладати на економічному факультеті Ужгородського університету. Був деканом факультету міжнародних відносин, завідувачем кафедри

---

⁶⁷ <http://novzak.uz.ua/news/u-20-golovnyj-inzhener-u-56-genkonsul-ivan-baranchyk-kar-yernymy-shodamy-posuvavsya-bez-usyakogo-blatu/> (18.05.2022)

⁶⁸ <http://www.mukachevo.net/ua/news/view/2168285> (18.05.2022)

міжнародних економічних відносин. Розвиток краю також був у центра уваги дослідника. Михайло Лендел був учасником розробки концепції соціально-економічного розвитку Закарпатської області (1991).

Згодом у пану Ленделі-виробничнику повністю переважив науковець, і він з 1986 року вже на шляху наукової роботи: старший науковий співробітник Львівського відділення інституту економіки НАН України, провідний науковий співробітник Інституту регіональних досліджень НАН України (1991р.).⁶⁹

Середину 80–х років життя колгоспу доповнюють усні свідчення людини, що там працювала. Згідно опитування колишньої працівниці колгоспу ім. Йосипа Сталіна станом на 1984 рік на підприємстві працювало понад 4 тисячі працівників. На «огородні», це та частина земель, де вирощували овочі і фрукти, працювали понад 200 людей. Що цікаво, заробітна плата за 1984 рік становила 200 карбованців влітку, а взимку – 300. Особливо вправні працівники могли отримувати і 400 карбованців на місяць. Ті працівники, що відпрацювали 11 місяців, 12 місяць йшли в оплачувану відпустку. Експорт фруктів, вирощених в сада колгоспу, здійснювався за кордон, в Чехію зокрема, а також їх реалізовували в середині Радянської України, а саме в місті Києві а також в Російській Радянській Республіці. Головним агрономом колгоспу станом на 1984 рік був Огразанський Павло Павлович.

Сад, де вирощували фрукти, мав площу понад 400 гектарів станом на 1984 рік, і щоб вчасно зібрати весь урожай, на вихідні дні до збору врожаю долучали студентів і військовослужбовців. Робочі бригади працівників були з різних районів Закарпатської області, що працювали на постійній основі. Саджанці дерев колгосп закупляв з Кримської області а також за кордоном. Вирощували зокрема черешні, вишні, яблука та груші, сливи та персики, горобину та обліпиху, малину та суницю та багато іншого. За кількістю вирощених фруктів колгосп займав перші місця не лише в Закарпатті а й у всій Радянській Україні.⁷⁰

Також колгосп мав свій власний консервний завод на середину 80-х, де виготовляли джеми і соки а також вино з яблук. Також велика частина продукції, зокрема яблука,

---

⁶⁹ <https://zakarpattya.net.ua/News/14498-Ahrarnu-ekonomiku-zakarpatskyi-profesor-Lendiel-piznavav-netilky-z-knyzhok...>(18.05.2022)

⁷⁰ Гайданка Олена Юріївна, 1957 рік

здавалась на завод у місті Мукачево для виробництва соку. Тобто об'єми вирощеного були величезними, і своїми силами їх не можна було зробити готовими до реалізації.

Також на базі колгоспу проводились регулярні конференції з іноземними агрономами, зокрема польськими, для обміну досвідом і обговорення важливих сільськогосподарських тем. Це свідчить про величезний авторитет підприємства і його стратегічне значення для регіону і цілої країни. Працівники колгоспу відзначалися високими нагородами, зокрема працівник, що надаїв рекордну кількість молока був нагороджений відзнакою у місті Брест, Білоруська Радянська Соціалістична Республіка.

З передовиків колгоспного виробництва нагороджено орденом Леніна, а Г. А. Павлюк удостоєна звання Героя Соціалістичної Праці.⁷¹

З колгоспом пов'язують створення творчого колективу «Бетяри» у 1986 році. Зі слів самого учасника колективу все почалося з проведення на території колишнього колективного господарства імені Горького районного свята обжинків. Готуючись до свята, колгоспний актив, а саме чоловіки, зібралися у Сторожницькому будинку культури, щоб разом повеселитися й підготуватися до виступу на святі. Присутній на співочих посиденьках директор закладу Йосип Горват, розчув у цих веселощах потенційні можливості створення фольклорного співочого колективу. Вдалий виступ на районному святі остаточно переконав усіх у тому, що колектив, який співатиме словацькою, потрібен і має право на існування.⁷²

Спершу учасників було десятеро. Але колектив став стрімко розростатися, бо виступати в ньому було престижно. Так до участі зголосилися керівники чи не всіх підрозділів господарства на чолі з головою і, до речі, майбутнім народним депутатом Іваном Баранчиком. Охочі виконувати зі сцени пісні, які створили й співали діди та прадіди, знайшлися серед механізаторів. Співали, безумовно, агрономи, інженери, бухгалтери, вчителі.⁷³

---

⁷¹ <http://ukrssr.com.ua/zakarp/uzhgorodskiy/tarnivtsi-uzhgorodskiy-rayon-zakarpatska-oblast> (19.05.2022)

⁷² Там само.

⁷³ <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/35-rokiv-z-ridnoyu-pisneyu/> (19.05.2022)

Після розпаду Радянського союзу в 1991 році, за словами працівниці колгоспу підприємство почало занепадати. Змінилося керівництво, дерева в садах почали викорчувувати і засаджувати нові, а земля (паї), що належали колгоспу розділили між людьми. Спочатку люди обробляли ці землі власноруч, а потім почали здавати в оренду підприємству.⁷⁴

Отже, сільське господарство і колгосп ім. Сталіна займали величезну роль у житті села Сторожниця протягом радянського періоду адже були основним джерелом забезпечення продуктами харчування населення, їхнього добробуту в цілому. Також колгосп забезпечував місцевих жителів місцем роботи протягом усього періоду, який досліджується у даній науковій роботі.

Варто також згадати і те, що колгосп ім. Сталіна в лиці Сторожницької сільської ради 3 роки поспіль брав участь у соціалістичних змаганнях з Дубровською сільською радою а також двічі з Тарнівською сільською радою. Дані змагання свідчать про те, що колгосп мав достатньо потужностей і робітників для того, аби брати участь у подібних змаганнях. Це також свідчить про престиж села, що виділяє його на фоні інших сіл Ужгородського округу які в радянський період, з різних причин не брали участь у подібних змаганнях, елементарно через відсутність колгоспів, або неможливість їх побудови з різних причин. Але як бачимо вміння людей села Сторожниця обробляти землю, вдалі кліматичні умови і місцевість села, також політична та державна зацікавленість дозволили збудувати одне з найпотужніших підприємств області.

---

⁷⁴ Гайданка Олена Юріївна, 1957 рік

Розділ 4. Релігійне життя села

4.1.1. Римо-католицька церква народженню Пресвятої Діви Марії

Протягом майже всього радянського періоду, а саме з 1949 до 1989 року храм перебував закритим (див. Додаток 7.). Радянська влада відібрала в села храм і використовувала його як склад для збереження продовольчих товарів, в основному яблук. Після повернення будівля потребувала термінового ремонту, котрий почався 8 травня 1989 року за сприяння мешканця села Івана Зизича, який боровся за відновлення цієї церкви, разом із своїми однодумцями. Він писав листи до влади та просив дозволу на реставрацію занедбаного приміщення. Проводилась масштабна робота з очищення території навколо храму від трави а також від великої кількості дерев та чагарників, які росли біля церкви. Відкриття храму потребувало не лише фінансової складової а і людського чинника, бажання безкорисно допомагати заради спільної мети, спільного результату.

Завдяки зібраним із сусідніх словацьких сіл коштам римо-католицький храм у Сторожниці відкрився і 10 вересня того ж року тут відбулася перша свята Меса через сорок років після закриття.

Для того, щоб сюди прибули священики та сестри отець Петро Жарковський їздив у Словаччину, Угорщину та Польщу і запрошував духовенство приїхати на місії в Україну, а саме на Закарпаття. Так на Різдво 1989 року у Сторожниці він мав Месу разом з монсеньйором о. Бартоломейом Урбанцем зі Словаччини. Отець Петро Жарковський служив тут з 1989 року і до здобуття Україною незалежності.⁷⁵ З особливостей церкви варто відзначити табличку над входом в храм, де написані дати важливих подій у житті храму, такі як пожежа або землетрус (див. Додаток 8.). Над табличкою при вході також знаходиться невелика статуя Діви Марії. Відомо, що біля церкви знаходяться 3 дзвони, які з року в рік виконують свою роботу. Один з них великий а два інші, дещо менші за розмірами. Величезне соснове дерево розрослося прямо біля дзвонів, росте воно не одне десятиліття і видно його майже з будь якої точки села. Щодо особливостей середини церкви, то тут слід відзначити що вітвар храму прикрашає фреска Діви Марії, праворуч від вітваря розташувалася статуя Діви

---

⁷⁵ <http://kmc.media/2020/01/10/30-ta-richnycy-povernennya-khramu-u-storozhnyci.html> (19.05.2022)

Марії. Храм прикрашає численна ліпнина на стінах і над арками. Також варто згадати і наявність балкону, звідки віряни можуть здійснювати молитви.

Храм також має підземні кімнати, розташовані праворуч від входу, в яких поховані священнослужителі, що проводили тут службу. Наявність склепу в римо-католицькому храмі це ще одна особливість, яка виділяє його на фоні інших святинь нашого краю. За останні роки радянської влади, в римо-католицькому костелі служили:

1989-1993 – о. Петро Жарковський (див. Додаток 9.). 1990-1993 – о. Станіслав Зонтак.

На кінець 80-х на Закарпатті служили 7 священників, які мали вже понад 75 років та пройшли радянські каральні табори. Тодішній Адміністратор Йозеф Чаті звернувся до семінарії у Ризі, що у Латвії, щоб на Закарпаття направили священників. Кардинал Юліан Вайводе звернувся до отця Петра і сказав, що є дуже величезна потреба евангелізації у Закарпатті і чи був би він згідний поїхати на місію в той регіон. Отець Петро погодився і на початку 1987 року кардинал направив на Закарпаття отця Петра Жарковського, молодого священника, родом з Вінниччини. За рік до цього, у 1986 році в Ризі (Латвія) він був висвячений на священника.

У Мукачеві місцевий адміністратор Йозеф Чаті призначив о. Петра Жарковського парафіяльним вікарієм та доручив обслуговування всіх словацьких парафій від Великого Березного до Довгого.

Коли отець прийшов на Закарпаття, то знайшов таке положення, що половина церков були закриті. А найголовніше те, що не було священників. Тут було тільки декілька священників, всі похилого віку.⁷⁶

Це був час "Перебудови", тобто духовної відлиги. За кордон ще не дозволялося їхати, але отець Чаті, скрізь посилав отця Петра шукати священників, бо тут була "катастрофа". Половина області, була духовно паралізована. Тоді отець Петро поїхав у Литву, шукаючи священників та звертаючись до єпископів.

---

⁷⁶ <https://munkacs-diocese.org/ua/2022/03/29/20-rokiv-vstanovlennya-mukachivskoyi-diyetseziyi-svyatishym-ottsem/> (19.05.2022)

Всі відповідали, що і в них велика потреба у священниках і вони не можуть відразу допомогти. Аж у 1988 році з'явилася можливість поїхати за кордон в пошуках священнослужителів.⁷⁷

28 липня 1987 році отець Петро звершив свою першу Служба Божу у Середньому. Адміністратор о. Йозеф Чаті призначив його на всі слов'яномовні парафії, оскільки отець Петро знав польську, українську і російську мови та інтенсивно вчив угорську. Ходив до вчительки у Мукачеві, поступово навчився читати і вже вечорами, в Мукачеві, допомагав адміністратору проводити угорські Служби. Ще не розуміючи ані слова, отець навчився читати. У цей час в Ужгороді помирає священник Товт, він жив у Берегові і доїжджав в Ужгород та Перечин. Тоді о. Чаті просив отця Петра щоб він хоча б тимчасово обслуговував Ужгород, де йому довелось служити по-угорськи.

Коли у 1988 році відкрилися кордони Радянського Союзу, то отець Петро поїхав у Будапешт до кардинала Пашкаї і сказав йому, що від Ужгорода до Рахова католицьке життя майже паралізоване. Отець Петро говорив кардиналу Пашкаї, що на Закарпатті важке становище, нема ні угорських, ні словацьких священників. Саме в цей час товарищ Яковлев (секретар ЦК Партії) був в Будапешті і на одній із зустрічей запросив кардинала Пашкаї: "Прийдіть, подивіться у нас в Закарпатті є угорці". Отож кардинал скористався цією можливістю, приїхав у 1989 році, де з допомогою отця Петра об'їздив все Закарпаття.

В Мукачеві, коли отець Петро розмовляв з отцем Чатієм, кардинал сказав, що повернувшись в Угорщину буде шукати священників, щоб послати їх на Закарпаття. І скерував 5 священників: троє францисканців, між ними о. Антал Майнек OFM, один домініканець о. Корнел ОР і єзуїт о. Бейло SJ. За призначенням адміністратора о. Корнел допомагав в Мукачеві, о. Бейло - у Рахові, а францисканці - у Виноградіві. У цьому ж 1989 році вдалось повернути повернули більшість храмів: у Сторожниці, де був склад, там було все розбите. У Сторожниці храм було важко повернути . Отець Петро добивався цього разом з місцевими жителями, а вже через два місяці храм віддали.⁷⁸

---

⁷⁷ <https://munkacs-diocese.org/ua/2022/03/29/20-rokiv-vstanovlennya-mukachivskoyi-diyetseziyi-svyatishym-ottsem/> (19.05.2022)

⁷⁸ https://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/11489-o-kazimir-zharkovskij-pro-svoje-23-richne-sluzhinnya-na-zakarpatti.html (19.05.2022)

4.1.2. Греко-католицька церква св. Кирила і Мефодія

У 1947 році смерть єпископа Ромжі відкрила прямий шлях до ліквідації греко-католицизму на Закарпатті. Однак для створення ілюзії добровільного воз'єднання владі треба було заручитися підтримкою греко-католицьких священників. Знайти бодай одного, ще за життя владики Теодора, було надзвичайно важко, але наприкінці 1948 року, після вбивства владики Теодора, було підібрано відповідну кандидатуру.⁷⁹

Ним став отець Іриней Кондратович. Він погодився започаткувати «воз'єднавчу» кампанію, але лише за умови, що влада прибере священників Олександра Хіру та Миколу Муранія, які на той час управляли Мукачівською єпархією.

Парафія у селі Сторожниця у 1949 році примусово, як і більшість греко-католицькі парафії, переведена у православну віру. В ній діяв вищезгаданий отець Іриней Кондратович, який перший публічно перейшов у православну віру. Храм під час цілого періоду 1949-1990 років був діючим як православний. Будинок Просвіти та парафіяльний будинок було у 50-тих роках конфісковано.⁸⁰

У 1959 році Преображенський храм на Цегольні закрили, іконостас було передано у Сторожницьку церкву св. Кирила і Мефодія. Ікона Преображення зберігається на зворотній стороні іконостасу, яка свідчить про походження іконостасу зі старого Преображенського храму в Ужгороді на Цегольні.⁸¹

У жовтні 1990 року відновила свою діяльність греко-католицька громада у селі. Вони вимагали повернути сторожницьким вірникам церкву, яка майже 40 років належала православним (див. Додаток 10.).

Одночасно збиралися кошти на реконструкцію храму і на спорудження другої вежі (див. Додаток 11, 12.).

Храм у Сторожниці було повернуто греко-католикам 1 грудня 1990 року. Відразу тут було створено церковний хор. 21 листопада 1990 року, парафія повернулася в лоно Вселенської Церкви, разом із своїм священником, отцем Василем Вайдуличем.

---

⁷⁹ Офіційний Сайт Мукачівської греко – католицької єпархії. <https://mgce.uz.ua/parafiya-svyatyh-kyryla-i-mefodiya-s-storozhnyczya/> (10.05.2022)

⁸⁰ Там само.

⁸¹ Там само.

Оновлена парафія була офіційно зареєстрована у 1991 році. Парафіяльний будинок діє, на той час, як сільська амбулаторія, а будинок Просвіти у 1991 році сільрада продала.⁸²

Комуністична система не бажала думати про збереження духовної історії та культури для майбутніх поколінь. Греко-католицький храм вдалося врятувати лише надмірними зусиллями місцевих жителів, які продавши сад та майно практично відкупилися від нової влади.

За вказівкою партійних органів деякі місцеві вчителі теж ставали на заваді нормальному релігійному життю, забороняючи дітям, їхнім батькам відвідувати церковні богослужіння та особливо на великі свята Різдво Христове та Великдень. Жителі були змушені таємно хрестити своїх дітей, вінчатися тощо.

Греко-католицька церква цікава також тим, що її прихожани стали ініціаторами створення духовного ансамблю.

1 грудня 1990 року стало початком функціонування духовного ансамблю, до складу якого ввійшло чотирнадцять чоловік. Спочатку це був дитячий хоровий колектив. Його основу склали учні місцевої сторожницької школи: Маріанна Бельо, Наталія Маркович, Лариса Черяник, Світлана Черяник, Рената Денці, Руслана Бежовська, Маріанна Гуляш, Маріанна Біровчак, Неля Костик, Вікторія Костик, Марія Серенчко, Наталія Денисова, Діана Бабинець, Анжела Кирлик. Згодом до ансамблю приєдналися старші співаки.⁸³

Перший святковий виступ хорового колективу відбувся у місцевій греко – католицькій церкві 6 січня 1991 року на Святий вечір. У його виконанні прозвучали різдвяні пісні – колядки. Потрібно сказати, що крім виступів у Кирило-Мефодіївському храмі, духовний ансамбль проводив і широку виїзну кампанію.

Зокрема цей колектив брав активну участь у народних, храмових святах в селах Дравці, Баранинці, Довге Поле, Горяни, Невицьке та інші. Їхні виступи завжди мали великий успіх серед населення. Неодноразово ансамбль виступав на різних релігійно

---

⁸² Офіційний Сайт Мукачівської греко – католицької єпархії. <https://mgce.uz.ua/parafiya-svyatyh-kyryla-i-mefodiya-s-storozhnyczya/>(01.02.2022)

⁸³ Токар Маріан. Сторожниця: Сторінки історії суспільного та духовного життя. – Ужгород: Карпати, 1999. – с.82

– культурних торжествах у місті Ужгород. Особливо треба відзначити виступ сторожницьких хористів на честь приїзду Глави Української Греко-католицької Церкви Блаженнішого Патріарха і Кардинала Мирослава Івана Любачівського (1991 р.).

Кілька разів пісенний колектив запрошували до Словаччини сусідні релігійні громади сіл Лекаровце та Баяни. До першого згаданого села хористи приїжджали 8 вересня 1991 року. Іван Ладика є керівником ансамблю Кирило-Мефодіївського храму в Сторожниці з 1990 року (див. Додаток 13).⁸⁴

Іван Ладика народився 26 червня 1937 року в селі Сторожниця, Ужгородської жупи в сім'ї заробітчанина Юрія Ладики, що емігрував до Америки (малою містечка Шарлерой, штату Пенсильванія) заробити на землю та майно для своєї родини. Доля розпорядилася так, що після його повторного відїзду, через 3 місяці народилися близнюки – син Іван та донька Мальвіна. А розв'язна в Європі Друга Світова війна не дала йому змоги повернутися додому до дітей.

Після війни «залізна завіса» не дала йому знову побачити дітей. Тяжко зароблена в штатах Америки земля була конфіскована радянською владою, а дітям «куркуля» - Івану та Мальвіні – була закрита дорога до вищих навчальних закладів СРСР. Але малий та допитливий Іван захоплювався науками, футболом, співав дуетом зі своєю сестрою, самотужки оволодів грою на різних музичних інструментах - скрипці, баяні, акордеоні.

Після закінчення школи в 1953 році поступив на 10 - місячні курси по підготовці керівників художньої самодіяльності у м. Львові, що визначили його подальшу долю у служінні народу. Закінчивши Мукачівський сільськогосподарський технікум по спеціальності механік, протягом 21 років працював викладачем праці і музики в школі № 6 міста Ужгород, де ще й організував діючий вокальний ансамбль, який протягом 20 років виступав на всіх олімпіадах. Був активним учасником хорової капели вчителів міста Ужгорода. Як здібний футболіст грав за основний склад футбольної команди «Верховина». В 60-х роках у своєму рідному селі організував молодіжну футбольну коамнду, в якій був тренером. Після виходу на пенсію за

---

⁸⁴ Токар Маріан. Сторожниця: Сторінки історії суспільного та духовного життя. – Ужгород: Карпати, 1999. – с.82,83

станом здоров'я, був ініціатором створення при Сторожницькому будинку культури ансамблю «Бетяри» і активним його учасником.⁸⁵

Іван Ладика водночас став ініціатором створення в селі Сторожниця товариства «Матіца Словенська» та при греко – католицькій церкві створив духовний хор «Кирила та Мефодія». Обдарований Іван Ладика сам написав слова і музику до понад 40 пісень, десяток яких і сьогодні виконується в церкві під час богослужінь. Деякі пісні складав на авторські тексти. Іван Ладика, був непересічною, ініціативною, християнином, який виказував свою любов до Бога у власно написаних текстах і мелодіях.

Отже, релігійне життя села протягом 1945 – 1991 років було у плачевному стані. Греко-католицький храм, як і багато інших храмів даної конфесії був переведений у православ'є. Римо – католицький храм у селі протягом майже всього досліджуваного періоду перебував закритим і слугував складом для продовольчих товарів. Релігійні життя села було у руках місцевих жителів і продовжувало існувати, більшою мірою, в нелегальному і підпільному стані. Такі обряди як хрещення чи вінчання молодих проводилися таємно і за ініціативи самих місцевих жителів.

Курс на атеїстичні принципи змінив звичайне релігійне життя прихожан села, але це підштовхнуло їх на таємну релігійну діяльність, а в останні роки радянської влади і на різноманітні ініціативи для відновлення храмів і для відкриття духових ансамблів, адже тоді було зрозуміло, що радянський союз на межі краху. Звідси можна зробити висновок про те, що релігійне життя, для жителів села Сторожниця, займало важливе місце у їхньому житті, і вони не змогли відмовитися від релігійних обрядів навіть попри тотальну заборону на це з боку радянського союзу.

---

⁸⁵ Близнюки з Йовра. Ужгород-2019. с. 6, 7

Висновок

Отже, в даній науковій роботі проаналізовано демографічний і етнічний склад села, історію сторожницької школи, колгоспу імені Йосипа Сталіна а також греко і римо-католицьких соборів.

У першому розділі ми подавали загальні відомості щодо географічного положення, демографічного та етнічного складу населеного пункту. Останній показник суттєво змінився протягом радянського періоду, що і було вказано в роботі.

Демографічні показники росли а етнічний склад виглядав так, 70 % українців, 27 % словаків і 3 % угорців та інші. Населення збільшилось із 1100 людей в середині 20 століття і до понад 3 з половиною тисяч за роки незалежності. Цікавим фактом є те, що велика кількість людей, що переїжджали в село Сторожниця на постійне проживання, були з сіл Великоберезнянського району.

Другий розділ висвітлює життя сторожницької школи в радянський період. Створення навчального закладу датується 1945 роком, коли була створена народна школа. Навчальний заклад протягом десятиліть постійно розвивався, хоча близькість обласного центру завжди визначала кількість учнів та розміри закладу. У науковій роботі представлено розширення діяльності школи до кінця 1950-х років.

У третьому розділі висвітлюється сільське господарство у селі Сторожниця, яке займало величезну роль у житті населеного пункту, питання про кількість посіву тих чи інших культур постійно розглядалися і обговорювалися депутатами сільської ради, а також питання життя і функціонування колгоспу, його забезпечення технікою і т.д. Проводилися соціалістичні змагання між колоспом в селі Сторожниця і Дубровським колгоспом а також з колгоспом в селі Тарнівці. Такі змагання могли проводитися між тими селами, де є потужні і конкурентні колгоспи, які могли розвиватися і змагатися з року в рік нарощуючи власні темпи виробництва і колгосп імені Сталіна, очевидно, належить до таких, тому що його історія пройшла 43 роки радянського періоду. Кількість вирощених фруктів, протягом його існування, ставила дане підприємство в ряд найуспішніших в радянській Україні, а іноземні колеги, з сусідніх країн, регулярно відвідували підприємство для обміну знаннями та технологіями, а кращі працівники підприємства нагороджувалися високими відзнаками.

Щодо релігійного життя то греко і римо-католицькі храми села перебували у складному становищі, як і всі храми на Закарпатті в радянський період, вимушено закриваючись чи переходячи у православля.

Якщо говорити саме про римо – католицький храм у Сторожниці, то він слугував у вигляді складу для продовольчих товарів протягом радянського періоду і відновився лише в останні роки існування СРСР. А греко – католицький був переведений у православ'є. Але незважаючи на тотальну заборону на релігійну діяльність католиків, прихожани змогли у напівтаємному вигляді пронести свої духовні традиції крізь радянську епоху, незважаючи на негативні наслідки з боку держави. Таємно проводилися обряди вінчання або хрещення немовлят з ініціативи звичайних мешканців села. А в останні роки радянської влади, прихожани римо – католицької церкви активно виступали з різними ініціативами по відновленню і реставрації церкви, перевозили статуї Діви Марії та інших святих у місце своєї майбутньої служби, шукали кошти на відновлення храму і залучали священників для майбутніх служінь. Тобто надзвичайно сильна ініціатива знизу, від звичайних людей, змогла відновити католицьку віру в селі Сторожниця і пронести її через роки радянської влади на Закарпатті.

З мінусів радянського періоду для села, можна відзначити примусове вилучення земель для створення колгоспу, заборона католикам здійснювати релігійну діяльність. З плюсів можна відзначити сформування і розвиток надзвичайно потужного колгоспу, з величезною кількістю робочих місць і великим об'ємами вирощеної продукції.

Матеріали, що доступні в Закарпатському обласному архіві дозволили висвітлити не весь період функціонування колгоспу, я маю на увазі період 70-х та 80-х років. Також в архіві міститься невелика кількість інформації щодо сільської школи. Інформація щодо церков у перші роки радянської влади також відсутня, що не дає можливість повномірно висвітлити і проаналізувати історію села за досліджуваний період. Та все ж доступні архівні матеріали дозволили значно розширити загальновідому історію села Сторожниця.

Összefoglalás

A diplomamunkában Órdarma község történetét igyekeztünk bemutatni a szovjet időszakban. A három fejezetből álló dolgozatban adatokat közöltünk a községről, az iskola történetéből, a kolhoz megalakulásáról és tevékenységéről, valamint az vallási elétről.

Az első fejezetben általános ismereteket nyújtottunk a település földrajzi elhelyezkedéséről, demográfiai és nemzetiségi összetételéről. Az utóbbiak a szovjet korszakban jelentősen megváltoztak, amire megpróbáltunk rávilágítani. A XX. század közepétől Ukrajna függetlenségének évéig a lakosság létszáma 1100-ról 3 ezer főre növekedett, nemzetiségi összetétel szerint 70% ukrán, 27% szlovák és 3 % magyar él a faluban. Nagyon sokan az egykori nagybereznai járásból választották állandó lakhelyül a községet.

Az iskola bemutatása 1945-től, az állami iskola létrehozásától veszi a kezdetét. A tanintézmény folyamatosan fejlődött az évtizedek alatt, bár a területi központ közelsége mindig is meghatározta a tanulói létszámot és az intézmény nagyságát. Az iskolai tevékenység kibővülését a dolgozat az 1950-es évek végéig.

A harmadik fejezetben a község mezőgazdaságáról esik szó, ami a legnagyobb szerepet töltötte be a település életében. A vetőterület nagysága, a vetőmagok mennyisége és milyensége folyamatosan napirenden szerepelt a községi tanács képviselőinek tanácskozásain és a kolhozgyűléseken. Szocialista versenyeket tartottak a kolhozok egymás között, az órdarmai kolhoz az 1950-es években a tarnóci és a dubrivkai kolhozokkal vetélkedett. A versenyzés hozzájárult a termelés növeléséhez, a munka eredményességének a javulásához.

A község kolhozában nagy jelentőségre tett szert a gyümölcsészet. A kolhozok többségében voltak ugyan gyümölcsöskertek, azonban az órdarmai kolhozban ennek azonban különösen nagy jelentősége lett. A viszonylag nem nagy területű, ám a város közelében található földeken nagyon eredményesen és jövedelmezően tudtak gazdálkodni. A mezőgazdaságnak ez a formája napjainkig meghatározza a termelést a településen.

A negyedik fejezetben a római-katolikus és a görögkatolikus templomok, valamint az egyházi élet kerül bemutatásra. A szovjet időszakban a vallási élet háttérbe szorult. A két felekezetet különösen erősen érintette az ateista politika a Szovjetunióban. A római-katolikus templom élelmiszerraktárként működött, és csak a szovjet éra utolsó éveiben kapták vissza a hívek és állították helyre. Alulról jövő kezdeményezés eredményeként a lakosok nagyon sokat tettek a templom helyreállítása érdekében: részt vettek a munkákban, gyűjtést szerveztek, Szűz Mária szobrot állítottak.

A görögkatolikusból templomból pravoszláv lett. A görögkatolikusok tevékenységének betiltása után titokban tartották meg az esküvőket, a keresztelőket, és más szertartásokat. A templom visszaszerzését követően élénk egyházi élet indult meg. Az egyházközségben kórust szerveztek, amely jelentős mértékben gyakorol hatást az egész község kulturális életére.

A szovjet korszak egyaránt hozott pozitív és negatív dolgokat is a község életébe. Negatív eseményként lehet megemlíteni a kolhoz megszervezésének idejéből a föld erőszakos elkobzását, a gazdálkodó emberek tönkretételét. Évtizedek múltán azonban az őrdarmai kolhoz lett az egyik legeredményesebben gazdálkodó közös gazdaság az ungvári járásban. Negatív volt az egyház üldözése, ami kifejezetten érintette a falu akkor még többségében levő római- és görögkatolikus lakosságát. Pozitív eseményként lehet említeni a folyamatos iskolafejlesztést.

A Kárpátaljai Területi Állami Levéltárban talált dokumentumok nem nyújtottak lehetőséget a község történetének teljes feltárására. Elsősorban az 1940-es évek második feléből, az 1950-es, illetve egyes esetekben az 1960-as évekből sikerült adatokat találni. Az 1970-1980-as évek történései kevésbé kerültek bemutatásra a dolgozatban. A nehézségek ellenére mégis általános kép kialakítására törekedtünk a dolgozatban.

Список використаних джерел:

Архівні матеріали:

1. Закарпатський Обласний Державний Архів. Фонд Р-100., опис 1., одиниця зберігання 7.
2. ЗОДА. Ф.Р-100. оп. 1. од. зб. 8.
3. ЗОДА. Ф.Р-100. оп. 1. од. зб. 15.
4. ЗОДА. Ф.Р-100. оп. 1. од. зб. 16.
5. ЗОДА. Ф.Р-100. оп. 1. од. зб. 17.
6. ЗОДА. Ф.Р-1178. оп. 1. од. зб. 4.
7. ЗОДА. Ф.Р-1178 оп. 1. од. зб. 9.
8. ЗОДА. Ф. Р-1178. оп. 1. од. зб. 24.
9. ЗОДА. Ф. Р-1178. оп. 1. од. зб. 43.
10. ЗОДА. Ф. Р-1178. оп. 1. од. зб. 47.
11. ЗОДА. Ф. Р-1178. оп. 1. од. зб. 49.
12. ЗОДА. Ф. Р-1178. оп. 1. од. зб. 55.
13. ЗОДА. Ф. 1178. оп. 1. од. зб. 62.
14. ЗОДА. Ф. 1178. оп. 1. од. зб. 63.
15. ЗОДА. Ф. 1178. оп. 1. од. зб. 64.
16. ЗОДА. Ф. 1187. оп. 1. од. зб. 69.
17. ЗОДА. Ф. 1178. оп. 1. од. зб. 70.

Література:

18. Токар Маріан. Сторожниця: Сторінки історії суспільного та духовного життя. – Ужгород: Карпати, 1999.
19. Історія міст і сіл УРСР. 26 том. Закарпатська область. Київ-1969. с. 613
20. Близнюки з Йовра. Ужгород-2019. с. 6, 7

Електронні ресурси:

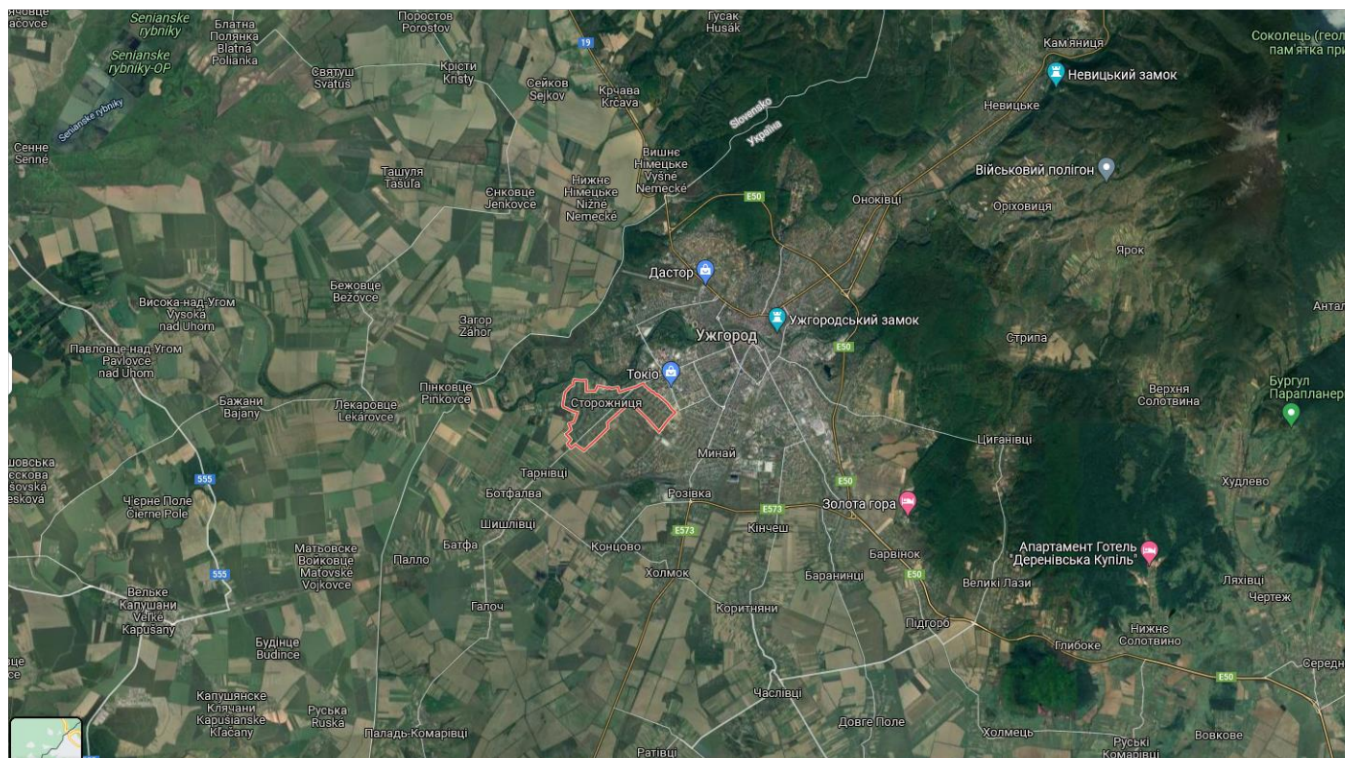
21. http://uzh-rda.gov.ua/sites/default/files/imce/poyasnyvalna_zapyska.pdf
22. <https://uzh-rda.gov.ua/storinka/istoryko-geografichna-harakterystyka-rayonu>
23. <http://uzhrajrada.gov.ua/attachments/article/3455/>
24. http://uzh-rda.gov.ua/sites/default/files/imce/poyasnyvalna_zapyska.pdf
25. https://uk-ua.nina.az/Школа_сільської_молоді.html
26. <http://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data02/tex12512.htm>
27. <http://vseslova.com.ua>
28. <https://dpssc.gov.ua/bezpechnist-kharchovykh-produktiv-ta-veterynariia/aktualna-informatsiia/368.html>
29. <https://krai.lib.kherson.ua/f6.htm>
30. <http://dovidka.com.ua/user/?code=52922>
31. <http://novzak.uz.ua/news/u-20-golovnyj-inzhener-u-56-genkonsul-ivan-baranchyk-karyernymy-shodamy-posuvavsya-bez-usyakogo-blatu/>
32. <http://www.mukachevo.net/ua/news/view/2168285>
33. <https://zakarpattya.net.ua/News/14498-Ahrarnu-ekonomiku-zakarpatskyi-profesor-Lendiel-piznavav-ne-tilky-z-knyzhok...>

34. <http://ukrskr.com.ua/zakarp/uzhgorodskiy/tarnivtsi-uzhgorodskiy-rayon-zakarpatska-oblast>
35. <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/35-rokiv-z-ridnoyu-pisneyu/>
36. <https://rkc.in.ua/index.php?&m=k&f=amuzkug&p=zkgstrd&l=u> 2 raz?
37. <http://kmc.media/2020/01/10/30-ta-richnycya-povernennya-khramu-u-storozhnyci.html>
38. <https://munkacs-diocese.org/ua/2022/03/29/20-rokiv-vstanovlennya-mukachivskoyi-diyetseziyi-svyatishym-ottsem/>
39. https://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/11489-o-kazimir-zharkovskij-pro-svoje-23-richne-sluzhinnya-na-zakarpatti.html
40. <http://radiomaria.org.ua/namagayus-buti-dobrim-otec-petro-jarkovskii-10462>
41. Офіційний Сайт Мукачівської греко – католицької єпархії. <https://mgce.uz.ua/parafiya-svyatyh-kyryla-i-mefodiya-s-storozhnyczya/>

Усні джерела:

42. Човарга Юрій Юрійович, 1929 р.
43. Гайданка Олена Юріївна, 1957 р.

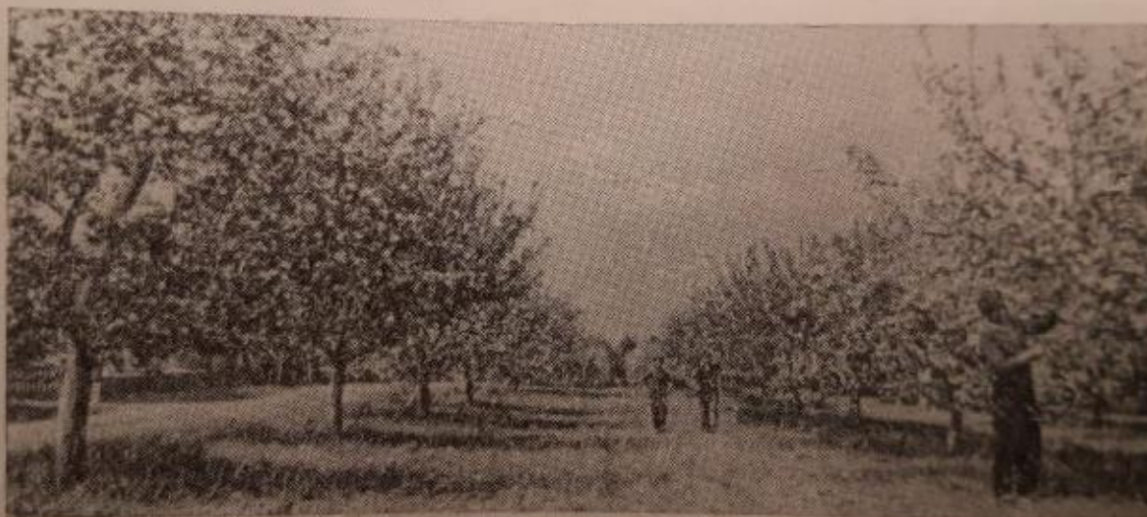
Додатки

1. Супутникова зйомка. Сторожниця.

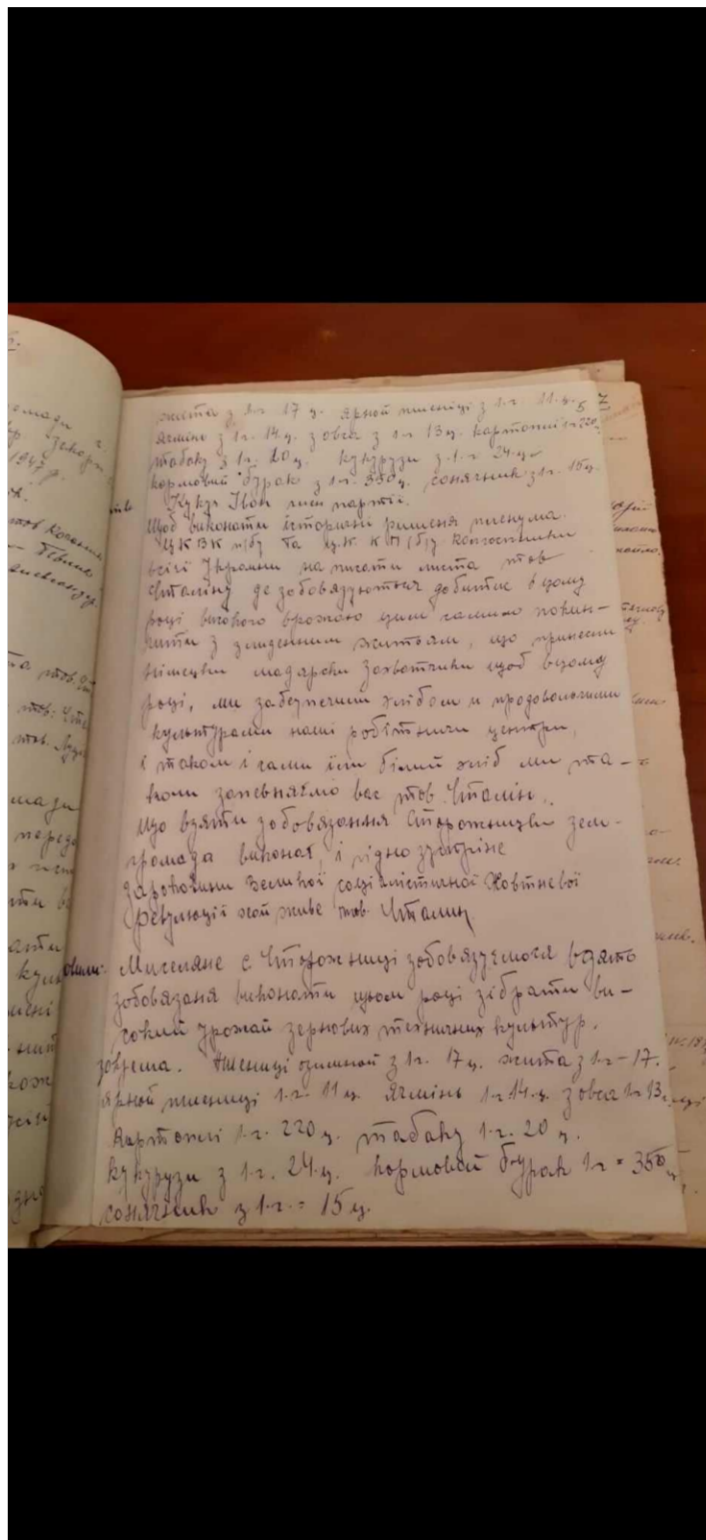
Джерело: <https://www.google.com/maps/?hl=uk> (05.03.2022)

Сад колгоспу ім. Горького, с. Сторожниця. 1967 р.

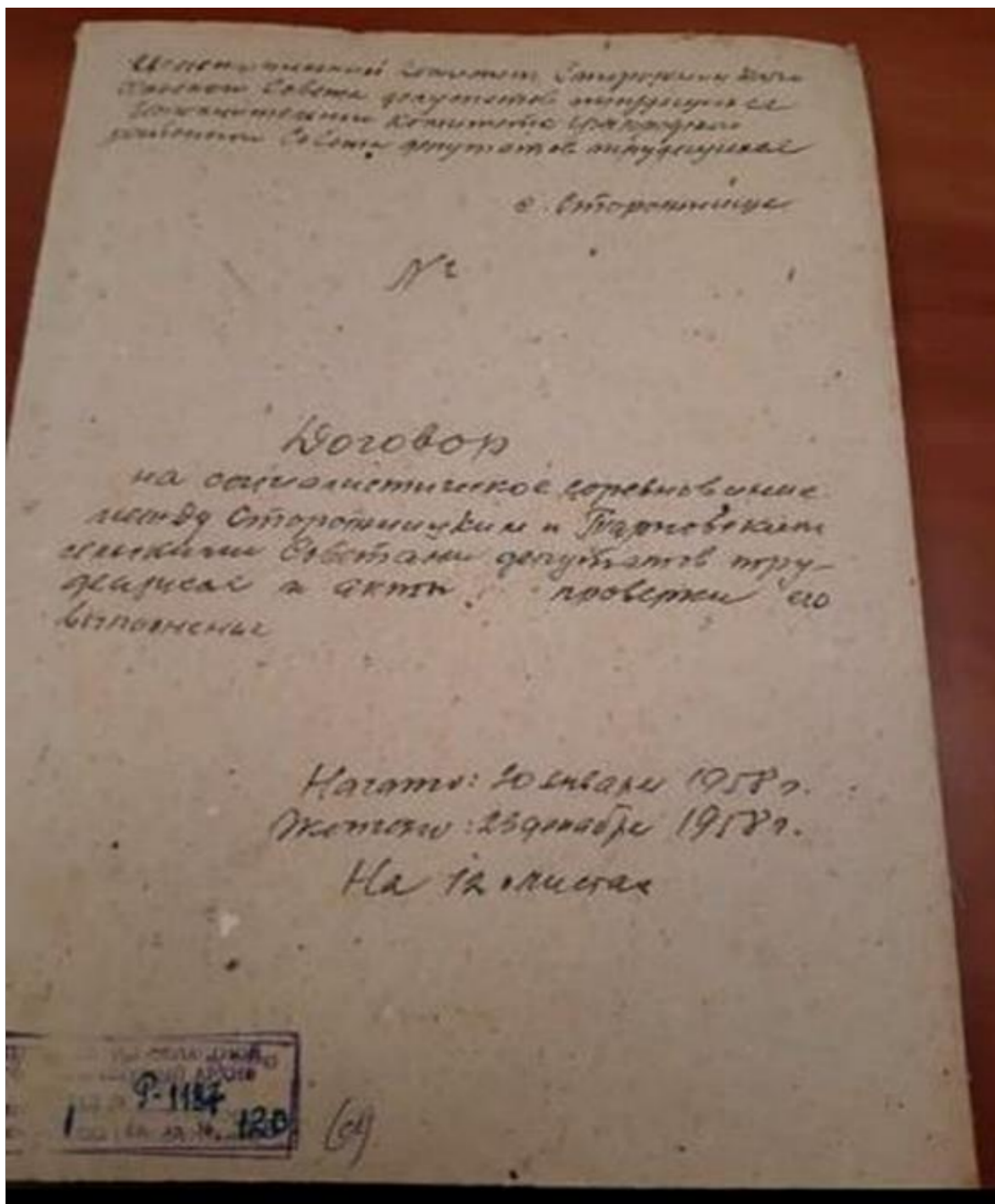
2. Фотозйомка. Весняні роботи у фруктовому саду колгоспу ім. Горького, с. Сторожниця. 1967 р.

Джерело: Історія міст і сіл УРСР. 26 том. Закарпатська область. Київ-1969. с. 613.

3. Фотозйомка. Лист депутатів сторожницької сільської ради Йосипу Сталіну 1947 рік

Джерело: ЗОДА. Ф. 1178. оп. 1. од. зб. 4. с. 5.

4. Фотозйомка. Одиниця зберігання на договір про соціалістичне змагання, 1958 рік

Джерело: ЗОДА. Ф. 1178. оп. 1. од. зб. 69.

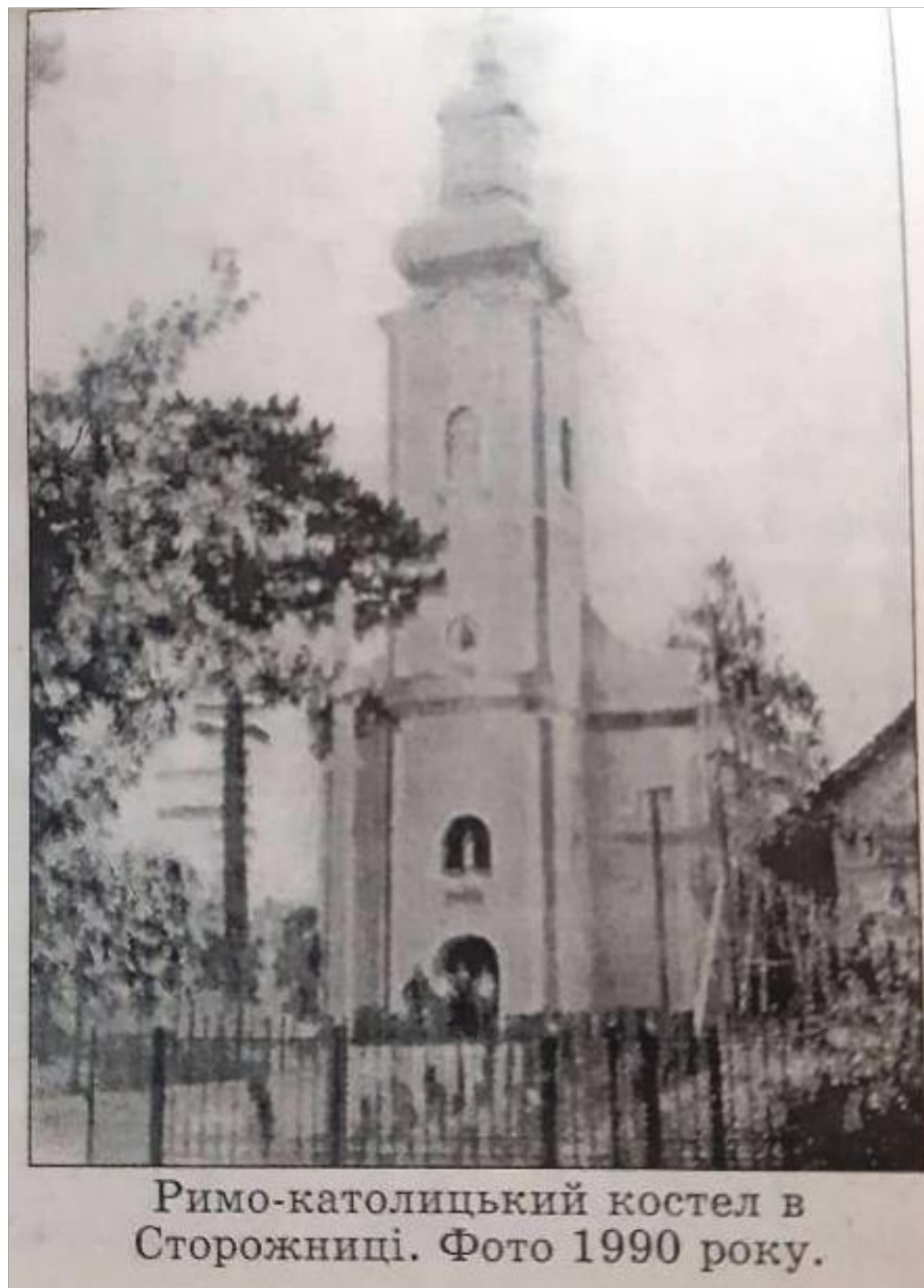
5. Фотозйомка. Вхід на територію плодоконсервного цеху колгоспу ім. Горького

Джерело: Токар Маріан. Сторожниця: Сторінки історії суспільного та духовного життя. – Ужгород: Карпати, 1999. – с.40.

6. Фотозйомка. Баранчик Іван Іванович

Джерело: <http://dovidka.com.ua/user/?code=52922>

7. Фотозйомка. Римо – католицький костел в Сторожниці

Джерело: Токар Маріан. Сторожниця: Сторінки історії суспільного та духовного життя. – Ужгород: Карпати, 1999. – с.73.

8. Фотозйомка. Отець Петро Жарковський

Джерело: <https://munkacs-diocese.org/ua/2022/03/29/20-rokiv-vstanovlennya-mukachivskoyi-diyetseziyi-svyatishym-ottsem/>

9. Фотозйомка. Табличка над входом у римо-католицький костел в Сторожниці

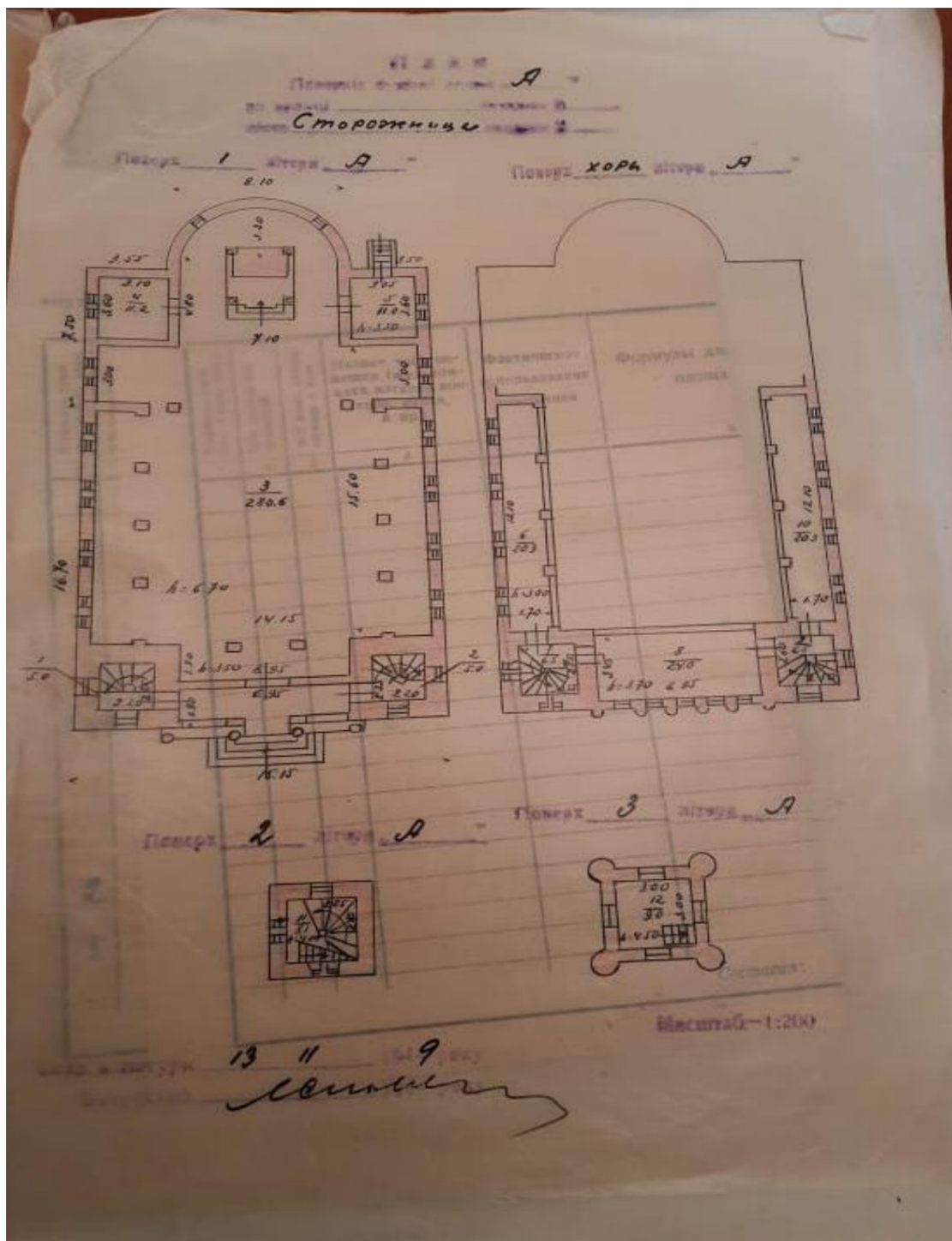
Джерело: <https://munkacs-diocese.org/ua/2018/07/19/storozhnytsya-kostol-narodzhennya-presvyatoyi-divy-mariyi/>

10. Фотозйомка. Собор св. Кирила і Мефодія у Сторожниці

Джерело: <https://mgce.uz.ua/parafiya-svyatyh-kyryla-i-mefodiya-s-storozhnytsya/>

12. Фотозйомка. Схема греко-католицького собора Кирила і Мефодія

Джерело: ЗОДА. Ф. Р -1153. оп. 2. од. зб. 13. с. 2

13. Фотозйомка. Керівник духовного ансамблю Іван Ладика

Джерело: Токар Маріан. Сторожниця: Сторінки історії суспільного та духовного життя. – Ужгород: Карпати, 1999. – с.84.

